Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 38 (9413) | Четверг, февраль 14, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунда болгаш ТСЭ-де

Чер ажылы-биле холбашкан бүгү-ле үүлдерни кылыры бо талаазы-биле ажыл-ишти долузу-биле, шалыпкын тодарадып көөрүн негээр. Колхозтарда болгаш совхозтарда ындыг экономиктиг көргүзүүшкүннүг рольду бухгалтерияның учёт-саны болгаш контролю күүседип турар. Бо хүннерде ындыг херектиг чурттуң көдээ черлериниде 500 муң хире кижи кылып турар. Оларның ажылын саналга машиналары, механизастаашкын чок болза, улам сайзырааргайжыдары берге болур.

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң Коллегиязының болгаш ССРЭ-ниң ТСЭ-ниң февраль 12-де каттышкан хуралынга көдээ ажыл-агыйда бухгалтер учёдун механизастаанының байдалының база ону улам хогжүдериниң айтырыын чугаалажып көрген.

Бухгалтер учёдун механизастаары болгаш отчёттуг болур чорук — көдээ ажыл-агыйга информацияның болгаш башкарылганың үндезини болуруң Коллегияга демдеглээн. 23 муң ажыг колхозтар болгаш совхозтар документилерни сайгарып кылырда күрүнө статистиказының саналга төптериниң болгаш тускай станцияларының ачы-дузазын көрүп турар.

Ынчалза-даа ол дээрге, ындыг ажылдың чүгле эгези боп турар. Чүге дээрге амдыызында бухгалтер учёдунуң чүгле чамдык кезектерин механизастаан, а ону долузу-биле чүгле 119 ажыл-агыйларда механизастаан болгаш 500 ажыл-агыйларда чаа эгелеп турар. Башкир АССР-ниң, Ленинград, Оренбург областарының, Белоруссияның, Молдавияның, Латвияның, Харьков, Винница, Львов болгаш өске-даа чамдык областарның ажыл-агыйлары ол сорулганы өскелерден чедимчелиг шиитпирлеп турар.

Көдээ ажыл-агыйга бухгалтер учёдун механизастаарын шапкынчыдар талазы-биле боттуг хемчеглерни хүлээп алганын доктаалда айыткан.

(СЭТА-ның корр.).

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧЕДИИШКИННЕРЖЕ

Хүлээлге күүселдезин хынап тур бис

СОВХОЗТАР ЧАА КЕРЭЭНИ ЧАРГАН

Колхоз, совхозтарның экономиказын улам-на хөгжүдеринге, колхозчуларның, совхозтар ажылчыннарының чаагай чоруун экижидеринге шимчедикчи күш—социалистиг чарыштыг Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйлары калбарткан. СЭКП-нин XXII съездизи аттыг совхоз биле «Искра» колхоз, «Октябрь 30 чылы» биле Ленин аттыг колхозтар, «Чыраа-Бажы» биле «Большевик» совхозтар аразында чаржып, ооң түннелин квартал, чыл санында үндүргеш, арга-дүржулгазын солчуп, четпестерни шүгүмүүлелчи ёзу-биле илереткеш турары чаңчыл апарган.

Аразында чарыштыг «Сүт-Хөл» биле «Алдан-Маадыр» совхозтарның девискээри, агаар-бойдузу дөмейлешкек. Ажылының кол адыры — хой ажылы. СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыышка сорук кирбишаан, ол совхозтарның ажыл-ишчилери көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының 1974 чылда Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тин, ВЛКСМ ТК-ның доктаалын танышкан хуралдарынга эрткен чылда керээлиг хүлээлгелериниң түннелин чугаалажып, тодарадыкчы 1974 чылда бедиткен хүлээлгелерни ап, чарыжын уламчылап, улам-на соруктуг ажылдаарын дугурушкан.

Беш чылдың үшкү шиитпирлиг чылында ийи совхозтуң ажыл-ишчилери багай эвес ажылдаан. Мал болгаш чер ажылының талазы-биле чамдык чедиишкиннер чедип алдынган. Чарыштын керээлиг хүлээлгелеринде айыттынган кол-кол сорулгаларның күүселдези мындыг:

Көргүзүглери	«Сүт-Хөл» с-з (хуу-биле)	«Алдан-Маадыр» с-з (хуу-биле)
МАЛ БАЖЫН ӨСТҮРГЕНИ:		
бода мал	89,5	92,2
хой	97,2	91,7
өшкү	85,9	112,8
чылгы	86,9	87,9
Төрүүр 100 малга онаштыр алдынган чаш мал (баш-биле)		
бызаа	41	51
хураган	74	84
анай	66	94
МАЛ ПРОДУКТУЛАРЫН БҮДҮРЕР ПЛАННЫ КҮҮСЕТКЕНИ:		
сүт	94,6	100,2
эзт	105,1	105,2
дүк	46,3	78,4
КҮРҮНЕГЕ САДАРЫН КҮҮСЕТКЕНИ:		
сүт	111	120
эзт	104	102,4
дүк	101	85,7
Бир инектен саап алыр сүт планын күүсеткени	96,0	107,3
Бир хойдан алыр дүк планын күүсеткени	111,0	83,7
Тараа культураларының бир гектарындан-на алган дүжүт (центнер-биле)	8,9	9,4

Чарышка «Алдан-Маадыр» совхоз тиилекчи болган. Ийи совхозтуң ажыл-ишчилери эрткен чылда кылган ажылдарын тодаргай анализтеп, четпестериниң, чедир кылдынмаан ажылдарының чылдагааннарын илередип, моол соңгаар ындыг чоруктарны болдурбазының хемчеглерин төлевилээн. Ажыл-агыйларның удуртукчулары, специалистери организакчы ажылды сула боттандырган. Партия, профэвилел, комсомол организациялары, көдээ Советтер чарышты организастаарын четпес чоруткан. Кол-ла четпес чүве болза, хожудап турарларны мурнакчыларның деңнелинге чедиреринче кичээнгейни кошкатканы. Мал болгаш чер ажылын улам хөгжүдериниң курлавырларын ам бүрүн ажыглаары негеттинип турар.

Беш чылдың тодарадыкчы чылында чарыжын уламчылаарын совхозтарның ажыл-ишчилери шиитпирлээн. Ийи ажыл-агый аразында керээни чарган.

М. СЕВЕН,

«Шынның» тускай корр.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, облпрофчөвүлелде

Шилчиир Кызыл Тук — Хайыракан көдээ Советте

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш профвилелдериниң область чөвүлели республиканың көдээ, суур болгаш хоорай (район чагыргазында хоорайлар) Советтериниң 1973 чылда социалистиг чарыжының түннелдерин чугаалажып көрген. Чарыштың негелделерин күүседиринге чер-чер Советтери чамдык чедиишкиннерни чедип алганын демдеглээн.

Чөөн-Хемчик районнуң Хайыракан көдээ Соведи эки көргүзүүнү чедип ап, организас-массалыг ажылын ажыл-агый болгаш социал-культура тургузуушкунунуң сорулгаларын шиитпирлээри-биле сырый холбаштырган. **Хайыракан көдээ Советти** (күүскомунуң даргазы Ө. А. Сат) 1973 чылда республиканың көдээ, суур болгаш хоорай Советтериниң социалистиг чарыжының тиилекчизи деп санаан, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң шилчиир Кызыл туғун болгаш 1000 рубль түүнүг акча шаңналын тыпсыр деп шиитпирлээн.

Ийиги черде кирген Тандының **Межегей** көдээ Советке (күүскомунуң даргазы С. П. Тюленев) Хүндүлел бижиктиг болгаш 500 рубль түүнүг шаңналды, үшкү черде—**Тожунуң Тоора-Хем** көдээ Советке (күүскомунуң даргазы Н. И. Кулакова) дипломну болгаш 300 рубль түүнүг шаңналды тыпсыр.

Хүн бүрүзүн—беш чылга

Репортаж

Чылдың эгезинден шалыпчы эзлчегге кирген Кызылдың сүт комбинадының коллективи хүн бүрүде беш чылдың үлүүнге төлептиг салыышкынын киирип турар дээрзин бистиң солунувус мооң мурнунда дыңнаткан болгай.« Ам ооң ажыл-ишчилери-биле таныжып көрээли.

...Дүштекиниң 12 шак. Комбинаттың бажыңының чанында сүт сөөрткен машиналар шуужуп кээп, сүдүн дужаагаш чоруп тур. Машиналар Таңдының, Каа-Хемниң, Биичегде хүлээп алыкчы Фаина Дмитриевна Кузнецова ажылдап турган. Ол дээрге комбинатта ам тос чыл ажылдап, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты чедип алган мурнакчы кижилерниң бирээзи болду.

Дараазында комбинаттың кол цехтеринге бардывыс. Ол

Хемниң, Кызыл хоорай Совединиң колхоз, совхозтарындан келген болдулар. Комбинаттың лабораториязының ажылдакчылары сүттүң шынарын хынаары-биле, ону кудуп алгаш, 8—10 минута иштинде анализти үндүрүптер. Кайы ажыл-агыйның сүт-бараан фермазы үскүр, арыг сүт саап турары, кымның фермазы эки ажылдааны дораан көстү бээр. Бөгүн «Саян» совхозтуң Сушьта, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Кара-Булуңда болгаш Тока аттыг совхозтуң төп СБФ-лерден кирген сүттүң хир-чамныы II болгаш III бөлүкке хамааржыр болган. Чаа доктааттынган норма-чижек ёзугаар саткан сүттүң төлевири ооң шынарындан« хамааржыр дээрзин лаборант Надежда Бабкина тайылбырлады. Ол-ла лабораторияда цехтерге бүдүрген продукцияның шынарын хынап, анализтеп турар. Өскээр чугаалаарга, комбинаттың техниктиг контроль килдизи-дир ийин.

Хүлээп алдынган сүттү ооң шынар аайы-биле 6 тонна сүт кирер танктарга тускай хоолай дамчыштыр кудар. Бо эзлдээрге азарганчыг улуг шөлдүг, узун дурту ийи чүс метр чыгам, доора калбаа чүс метр хире улуг зал. Сүттү болбаазырадып, ооң хөй янзы чем продуктуларын бүдүрүп турар чүүл-бүрү дерилгелерлиг. Маңаа кирип келген кижиниң караанга баштай-ла көстүр, кайгадыр чүве ында тургускан сүт кудар аажок улуг танктар, зал дургаар шөйген янзы-бүрү хемчээлдиг дамчыдыкчы хоолайлар, чыскаалдыр тургузупкан аппараттар.

Аппараттар цегинде сүттү хайындырып болбаазыраткаш, соотказ, оон чалаң сүт, сливка, сметана, творог, ряженка, кефир, үс-саржаг кылырынга шынарлыг сүттү белеткээр кол чер-дир. Ында эзлчегде-ле каш-ла кижи ажылдап турар. Черле ынчаш комбинаттың бүгү цехтеринде ажыл бүрүзүн долузу-биле автоматчыткан болгаш механизастаанын демдеглевес аргажок. Аппарат цегиниң ажылчыннары Ольга Захаровна Блохина, Устинья Дмитриевна Сухнева ак сеткилдиг, шалыпчы ажылчыннар дээрзин бүдүрүлгениң улуг мастери Надежда Степановна Жукова чоргаарланып чугаалааш, таныштырды.

— Эжим Устинья Дмитриевна-биле бо нарын аппараттарны каш чыл бурунгаар шиңгээдип алгаш, өске цехтерниң чогумчалыг ажылдаарын хандырып турар бис—деп, Ольга Захаровна чугаалады.

— Бо чылын силерниң ажылдап турар цегиңерде кандыг техниктиг чаартылгалар болганыл?

— Эрткен чылдың төнчүзүнде чаа сепараторну дерип тургускан. Ооң ачызында шакта 10 муң литр сүттү хайындырып, соодуп турар апарган бис. Мурнунда турган сепараторну үш шак ажылдаткан соонда тургускаш арыглаар, а чаа сепаратор шуут сөксаал чок ажылдаар, ынчангаш ажылдың бүдүрүкчүлүү каш катап өскен.

Комбинаттың бедик көргүзүглериниң бир чажыды ында болганын билдивис.

Ооң дараазында аппараттарны көрдүвүс. Чыскаап каан чүс-чүс шилдерни транспортёр шугумунга тургузуп каарга, оларны автоматтар чуггаш, сүт-биле долдуруп турар болду. Ону диетцехтиң ажылчыннары Вера Игнатьевна Добрякова, Мария Михайловна Зимникова болгаш Валентина Владимировна Игошина олар биидилиг башкарып, аваангыр, дүрген күүседип, хүнде чаңгыс-даа литр сүт артпазын чедип алган.

Цехтерни чежезин ол дээр, бир бөлүк аппараттарда-ла бир янзы чем аймаан бүдүрүп, савалап турар.

Каш шак эрткенде-ле белен болган сүт продукциязы магазинге кирер, хереглекчи ооң амданныг, эки шынарлыг кылганынга, ону бүдүрген кижилерни мактап орар.

Комбинаттың коллективи беш чылдың хүн бүрүзүн шак ынчаар боттандырып турар.

ЧУРУКТАРДА: үстүнде, солагай талазында сүт хүлээп алыкчызы Фаина Дмитриевна Кузнецова. Оң талазында—лаборант Надежда Бабкина. Адаанда саржаг бүдүрер цехтиң мурнакчы ажылчыннары Нина Алексеевна Иголкина биле Валентина Александровна Мелихова.

А. СОДУНАМНЫҢ фотолары.

Малдың өзүлдези — төлүнде

Немежип турар

Мөңгүн-Тайга районнуң малчыннары Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржип, төрүүр 100 хойдан 90 хураганны алыр социалистиг хүлээлгени алгаш, ону боттандырар дээш чүткүлдүг ажылдап турар.

Амгы үеде районнуң хойжулары бо чылдың баштайгы «дүжүдү»—хойнуң чаш төлүн онча-менди алырының хемчеглерин ап эгелээннер. Ажыл-агыйларда ниитизи-биле алырга 6148 хой ооддаан. Оон 6151 хураганны камгалап алган.

Ылангыя «Малчын» колхоз хойнуң чаш төлүн ажаап алырынга эки белеткелдиин көргүзүп, түлүктүг чымыштыг организастыг чорудун турар. Ында хойжуларга дузалажыры-биле 65 сакманщикти чоруткан. Коданнар бүрүзү мал чеми-биле болгаш суттат-биле хандыртынган.

Ол-ла колхозтуң Каргыда С. Ластаңга удурткан № 1 хойжу бригаданың 3623 хоюндан 1710 хой ооддаан. Оларның 1712 хураганы менди чаагай өзүп турар. Бола ажыл-агыйның № 3 хойжу бригадазының (бригадири А. Кара-оол) 3015 хоюндан 1078 хойлар ооддаан, оларның 1079 хураганы онча-менди.

Түс-түс хойжулардан Тыва АССР-нин алдарлыг малчыны Д. Биче-оол 228 хойдан 230 хураганны, С. Балы 174 хойдан 174, С. Кертен-оол 172 хойдан 172 хураганнарны менди доруктурүп, чымыштыг иштин тергииннери боп турар.

Д. КУУЛАР.

Мурнакчы хойжу

Улуг-Хем районнуң «Ак-Туруг» совхозунуң мурнакчы малчыннарының бирээзи Монгуш Кончукович Сагаан 19 чылдарның дүргүзүнде хой кадарып келген. Тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында Монгуш Кончукович төрүүр чүс хойдан 100 хураганны онча-менди доруктургаш, совхозтуң малчыннар ортузунда калбарган социалистиг чарыжының тиилекчизи болган.

Хойжу ол чедиишкининге улам сорук кирип, тоску беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылында оон-даа күжениишкиннинг ажылдап, төрүүр чүс хойдан 3 килограмм дүктү кыргып алыр деп бедиткен социалистиг хүлээлгени алгаш, бо чылдың кыжына шыңгыы белеткенген. Амгы үеде малчынның коданында 360 төрүүр хой бар. Оларның хөй кезии бо хүннерде ооддаан. Оон алдынган хураганнар онча-менди доруктур түрар.

К. КОМБУ.

СЭКП Эрзин райкомунуң пленуму

Дүүн СЭКП Эрзин райкомунуң пленуму болуп эрткен. Аңаа партияның XV область конференциязының түүнелдериниң болгаш районнуң коммунистериниң сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Пленумга ол талазы-биле илеткелди партия райкомунуң ийиги секретары Д. Б. Чамзырай кылган.

СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыынга сорук кирген районнуң ажылчыларын планныг сорулгаларны күүседир дээш социалистиг чарышка киришкеш, баштайгы чедиишкиннерни чедип ап турарын пленумнуң киржикчилери сеткил ханыышкыны-биле демдеглээн. Ылаңгыя малчыннар кыштаглаашкынны хүр чаагай чорудар дээш бүгү күжениишкиннерин салып, шудургу ажылдап турар. Эрткен чылга бодааргa бо чылын бүгү ажыл-агыйларда малдың баш санын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер талазы-биле ажылдар алаан эки тургустунган. Бо талазы-биле «Чаа орук» болгаш «Мөрен» колхозтарда байдал эки. Амгы үеде хой кидин түлүк төрүп эгелээн, ынчангаш хойжулар аажок күжениишкинге ажылды чорудуп турар. Баштай төрээн 11588 хойдан 11990 хураганны алган, ол болза өөрүнчүг түүнелдер-дир. «Чаа орук», «Коммунизмче орук», «Мөрен» колхозтарның хойжулары өскелериниңден хөй хураганны алганнар.

Партияның XV область конференциязының шиитпирлерин пленум бүрүн долузу-биле күүлдүгүүмүшаан, аңаа дүүштүр районнуң амыдыралынга партийжи удуртулганың деңнелин бедидериниң, беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылының планнарын болгаш хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседиринге ажылчы чоннарның күжүн мобилизастаарының талазы-биле тодаргай хемчеглерни аңаа айыткан.

Каракалпак АССР-ге Улустарның найыралы орденни тывысканы

НУКУС. (СЭТА). Ол автономнуг республиканың ажылчы чоннары төөгүлүг болуушкунну демдеглээн: каракалпактарның Россияга эки тура өзүзу-биле каттышканындан бээр 100 чыл болган. Чүс чылда — Улуг Россия-биле, чартык чүс чылда — Совет өг-бүлеге чурттап келген.

Ол чылдар каракалпактарның төөгүзүнде эң-не улуг ужур-дузалыг чылдар болган. Совет эрге-чагырганың чылдарында ленинчи национал политиканың ачызында каракалпактар тускай күрүнелиг боп, тургузукчу күш-ажылдың аас-кежиктиг түүнелдерин, культураның бедик чоруун чедип алганнар.

Совет Каракалпакинин чедиишкиннери дээш ону Улустарның найыралы орден-биле шаңнаан. Узбекистанның Компартиязының область комитединиң болгаш Каракалпак автономнуг республиканың Дээди Совединиң ол автономнуг республикага Төрээн чурттуң бедик шаңналын тыпсырынга холбаштыр каттышкан байырлыг хуралы болган.

Ону Каракалпак АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Д. Ешимбетов ажыткан.

СЭКП ТК-ның Политбюро составын СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр хуралдың хүндүлүг президиумунга улуг сорук кириишкин-биле соңгаан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Узбекистанның Компартиязының ТК-ның бирги секретары Ш. Р. Рашидов Каракалпакияның ажылчы чоннарынга бедик шаңнал дээш СЭКП Төп Комитединиң, партия ТК-зының Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң бодунуң өмүнээзинден, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң өмүнээзинден изиг байыр чедирген.

Ш. Р. Рашидов Каракалпак АССР-ни Улустарның найыралы орден-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын номчааш, хуралдың киржикчилери диңмиттиг адыш часкаан, байырлап турда, шаңналды республиканың тугунга кадаан.

Узбекистанның Компартиязының Каракалпак обкомунуң бирги секретары К. Камалов харыы сөс ап, чүве чугаалаан. Ол автономнуг республиканың коммунистериниң болгаш бүгү ажылчы чоннарының өмүнээзинден бедик шаңнал дээш СЭКП-ниң ленинчи Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш Совет чазакка чүректиң ханызындан өөрүн четтирген.

СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге хуралдың киржикчилери байырлыг чагааны улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алганнар.

* * *

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Узбекистанның Компартиязының ТК-ның бирги секретары Ш. Р. Рашидов Каракалпак автономнуг республикага СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Кызыл тугун база тывыскан. 1973 чылда тарааны болгаш чер ажылының өске-даа продуктуларын бүдүрерин база күрүнеге садарын көвүдеткени дээш Каракалпакияга ол шаңналды тыпсып турар.

Р. Рашидов автономнуг республиканың ажылчы чоннарының ам-даа чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун күүзээн.

Хоорайның тугунда орден

ЧИТА. (СЭТА). Февраль он ийинде аңаа СЭКП хоорк-комунуң болгаш ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Совединиң байырлыг хуралы болган. Ону хоорайга Октябрь революциязы орденни тыпсырынга тураскааткан. Ажылагый база культура тургузуушкунунга улут чедиишкиннер дээш, Читаның ажылчыннарының революстуг ачыхавыязы дээш ол хоорайны орден-биле шаңнаан.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын хуралдың киржикчилери хүндүлүг президиумунга улуг сорук кириишкиниг соңгаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. А. Яснов аңаа чүве чугаалаан. Ол СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң бодунуң өмүнээзинден Читаның ажылчы чоннарынга Төрээн чурттуң бедик шаңналы дээш изиг байырын чедирген.

М. А. Яснов чыылганнар диңмиттиг адыш часкан турда, орденни хоорайның тугунга кадаан. СЭКП-ниң Чита хооркомунуң бирги секретары Л. В. Сметанин, «Восточная» шахтада бригадир В. И. Ардин, хоорайның эң хоочун будүрүлге чери—паравоз-вагон септээр заводтуң ажылчыны Р. В. Кузьмич, медицина институдунуң студентиэ Л. Е. Смирнова, генерал Ю. А. Лозовой, СЭКП-ниң Чита обкомунуң бирги секретары М. И. Матафонов олар бедик шаңнал дээш партияга болгаш чазакка изиг өөрүн четтириишкинни илереткеннер.

Хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге байырлыг чагааны хүлээп алганнар.

Баштаар черниң пленуму

Февраль 12-де Москвага ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң баштаар черниң пленуму ажылын дооскан. Эвилелдиң баштаар черниң даргазы, «Правда» солунуңу кол редактору М. В. Зимянин пленумга илеткел кылган.

СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунуң доктаалынга, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң ол Пленумга чугаазында түүлдериниге база түүнелдериниге, СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыынга, а ол ышкаш 1974 чылда социалистиг чарышты калбартыр дугайында доктаалынга холбаштыр парталга ажылдакчыларының шиитпирлээр ужурлуг чугуда сорулгаларын илеткелде болгаш ораторларның саналдарында тодаратынган.

Пленум чугаалашкан айтырыг талазы-биле тускай доктаалды хүлээп алган.

(СЭТА-ның корр).

«ШЫНГА» ЧАГААЛАР

«Шынның» номчукчуларының арыны | № 2

ЭЭЛЧЕГЛИГ КАДАТТА

Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны С. Д. Конгар совхоз төвүнге чорааш, мурнукузундан-даа ажыл-ишчи сорук кирген, улам-на өөрүшкүлүг ээп келген.

— Даргаларың чүге келдирткен-дир? — деп, кадайы сонуургаанын четтикпейн, оон айтырган.

— «Кел дээрге эки» дижир болгай, чаагай үүле-херек бүдер ышкаш, кадай. Бисти эәлчеглиг кадатче шилчидерин сүмелеп турардыр.

— Чөпшээрештин бе, канчаар дугуруштунар, ынчаш?

— Ийе. Боттарывыска тааржыр, ажыл-ишке чүткүлдүг өг-бүледен эәлчеглиг кадатка тыпкаш, чоокку хүннерде дирекцияга болгаш парткомга катап баар болдум.

Ажыл-ишке болгаш чурталга-амыдыралга-даа таарымчалыг чүгула айтырыг дээрзинге чөпсүнген шырайын илеретпишаан, хөй уруглуг ие Сержиң Салчаковна ашаандан бажын дугайын сонуургаан.

— Суурда чурттаар бажыныс чок-ла, харын. Бай-Талда чаа кылдынган түдугларнын бирээзи — үш өрээлдиг бажынны дирекция биске берди. Оон ынай кодан хоювустуң санын көвүдедир, кажаа турлагны малга таарымчалыг кылдыр алгыдып, чаарты дериир дугайын база чугаалашты.

Ам чүгле боттарывыстан хамааржыр дээрзин Салчак Досааракович кадайынга тайылбырлавышаан, эәлчеглиг кадарчыны дүрген тыварын боданып олурган.

Ынчан 1971 чылдың күзү турган. Ниитиниң малын баарык чәәрби чыл дургузунда ажаап, өстүрүп келген Конгарларның өг-бүлези — Бай-Тайга районда эәлчеглиг кадатче мурнап киргеннериң бирээзи.

Малчын эвес-даа чораан болза, алызындан кежээ, үүлеерек бүдүреринге чүткүлдүг Кызыл-оол биле Анай Хертектерниң аныяк өг-бүлези эәлчеглиг кадарчыга шилиттинген. Олар дуржулгалыг малчыннардан үргүлчү өөренип, ылангыя одарны чөп ажыглаарынга, чаш малды менди өстүреринге оларның чагыгсүмёзинге даянгаш, Хертектер баштайгы бергелерни ажып өткен.

Ленин орденниг бистин республикавыска Улустарның найыралы орденни тывыскан хүн, Конгарларның совхоз төвүнде бажынынга бардым. Иштики херексели көрүштүүле чорду, кыштаанда бажынының дерии база магалыг улус болду.

Кире бээримге, Кызылга болган, ийиги орден тывыскан ол байырлыг хуралдың дамчыдылгазын радиоприёмнигинден малчын дыннаан олур, оон школачы уруглары, өг-бүлези шупту. Дамчыдылга доостурга, ол солун медээге өөрүшкүнү малчын-биле үлешкеш, Салчак Досааракович-ниң амгы ажыл-ижин билип алыр арга-лыг болдум.

Эәлчеглиг кадатка, суурга чурттаарынга хамаарыштыр сонуургаан айтырыымга С. Д. Конгар мынчаар харылады:

— Бистиң эәлчээвис неделя аайы-биле болуру шүүт чурумчаан, понедельник бүрүзүнде хүлээнчип азы солчуп турарывыс ам чанчыл апарган. Хой ооллаашкыны түлүктээн үеде, эәлчээвисти түр соксаткаш, ийи өг-бүле шуптувус деминг кириптер бис. Дыштанылга неделязында суурга кээп, чунар-бажыңнаар, кино-концерт көөр, школачы уругларының хеп-сының таарыштырар дээш, культурааамыдыралга холбаалыг, өскедаа хөй чүвени малчыннар кылдынып ап турары таарымчалыг.

Конгарларның болгаш Хертектерниң кодан хою ам менди, күсүү хевээр күштүг кыштаглап турар. Баштайгы ооллаан 143 хойнуң хураганы шупту бар, ам-даа 370 ажыг хой төрүүр, оон чаш төлүн бүрүн алырынга малчыннар бүзүредиг. Эрткен чайын белеткеп алганы 210 центнер сиген ам-даа хөй, холуксаалыг чемнер, концентрат ук кыштагда четчир.

Күш-ажылдың Кызыл Тугу орденниг Сержиң Салчаковна биле Хертек Анай олар ам боттары улуг сакманщиктер, а дузалакчылар Сандык Өлчей-оол биле Владимир Ооржак сакманщиктээринге база мергежий берген. Хой шупту ооллаптарга, ол коданда малдың саны муң ырак ажар.

Конгарларның кайызы-даа коммунист, оларның хөрээнде Ленинчи юбилей медалы чайнап чоруур. СЭКП Төп Комитединиң партиага, совет улуска Кыйгырыын танышкаш, олар тоску беш чылдың дөрткү чылында төрүттүнер чаш хураганны менди доруктуруп өстүрерин, хой бүрүзүнге онааштыр 2500 грамм дүктү кыргыдарын хүлээнген. «Бай-Тал» совхозтуң сураглыг малчыннары боттарының сөзүн ээлеп шыдаар.

М. КЫРЛЫГ-КАРА.

АКТИВКЕ ДАЯНГАШ...

Совет кижилерниң билии, культураазы бедээн тудум-на, оларның негелдези улгадыры билдингир. Бии-Хемниң Ээрбекте көдээ клубтуң (эргелекчизи Ооржак Анчимаа) чөвүдели кижизидикчи, культурамассалыг ажылын активке даяныш, план ёзугаар чорудуп турар.

Ээрбек көдээ Совет күүскому клубтуң септелгезинче, дерилге-кааскалгазынче чугула кичээнгейни салып келген. Ооң уламындан клубтуң ишти шевергин, чылыг, чырык, девискээри арыг.

Клуб чөвүлелиниң организастааны бот-тывынгыр уран үүл болгуму доктаамал ажылдап, программазын үргүлчү чаартып турар. Эрткен чылын Ээрбек суурга болган концерттерден ангыда, чүгле малчыннарга, бригадаларга безин дөрт удаа үнүүшкүнүүт көргүзүүлерни органнизастаан. Ол ышкаш район көрүлдезинге киришкеш, олар база эки үнелелди алган. Бо талазы-биле Валя Мартый-оол, Владимир Ондар, Галя Бойду, Монгуш Чойган-оол ышкаш идепкейлиглерни хойну адап болур.

Дыштанылга кежээлерин, ужуражылгаларны, вомчулгаларны хаая-даа бол, организастап турары солун. Сөөлгү чижек, эрткен чылдың декабрьда 12 шилиндектерин хол-шыдыраа маргылдаазын организастаан. Чаа чылга уткуштуг организастаан балмаскарад, уругларга ёлка көрүштүг болган.

Партия организациязынга удуртканн клуб чөвүлели бодунун ажылын көдээ интеллигенцияга даянгаш, комсомол база хөрээженнер организациялары-биле харылааалыг чорудуп турар.

С. ОНДАР.

Тоску беш чылдың эрткен үш чылдарында бистин чуртувуска 34 миллион кижилерниң чуртталга байдалын экижидип, чаа квартираларны алгылаанын 1973 чылдың төнчүзүнде болуп эрткен ССРЭ-ниң Дээди Соведниң сески чыыжының чедиги сессиязынга демдеглээн.

ЧУРУКТА: Хакас автономнуг областың Означенное дээр ажылчын суурунда 48 квартиралыг чуртталга бажыңын ажыглалга киреринин мурнунда шеверлекчилерниң ашталга үези.

П. ДЕМЕНТЬЕВТИҢ фотозу.

Коммунист Кыргыс Хеймер-оол Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Эйлиг-Хем салбырынга хой кадаргаш ам беш чыл ажып турар. Ол үеним дургузунда хойжу ниитиниң малын өстүреринге бодунуң үлүг-хуузун киприп, дыка хой хураганнарны төрээн совхозунга өстүрүп берген.

Тоску беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылында Кыргыс Хеймер-оол дунгужун төрүүр 100 хойдан 90 хураганны, бир хойдан ортумаа-биле 2700 грамм дүктү кыргып алырын хүлээнгеш, ол-ла салбырның хойжузу Сарыг-оол Дарыйны социалистиг чарышче кыйгырган.

Амгы үеде хойжунуң коданында эң-не чымыштыг үе—мал ооллаашкыны массалыг эгелээн. Төрээн хойларның хураганнары онча-менди доругуп турар. Сиген, көк-сула болгаш оон-даа өске хоолулуг мал чеми малчынның коданында четчири-биле бар.

М. СЕРТИН.

ЧУРУКТА: хойжу Х. Кыргыс.
Авторнуң фотозу.

БИСТИҢ АЖЫЛЫВЫС

Чаа-Суур — «Торгалыг» совхозтуң хөй чурттакчылыг, улуг салбыры. Суурда 11 кежигүннүг хөрээженнер чөвүлели үеним негелдезинге дүүштүр ажылдаар дээш, план ёзугаар шудургу ажылдап келген. Суурда 6 агитквартира, малчыннарга агитмассалыг ажыл чорудар бир өг бар. Оларның эргелекчилери хөрээженнер.

Валентина Монгуш, Бичекыс Шожап, Зоя Чысымаа, Тоорук Сат, Дина Дамбаа, Биче-кыс Домаа ышкаш активчи хөрээженнерге суурнуң чурттакчылары, салбыр баштаар чери чоргаарланыр. Олар партия организациязының болгаш хөрээженнер чөвүлелиниң берген даалгаларын идепкейлиг, ак сеткилдиг күүседип турар.

Чаа чылдың бүдүүзүнде агитквартиралар аайы-биле амданныг аъш-чемниң делгелгезин организастап эрттирдивис. Анаа № 1,5 агитквартираларның делгелгезин суурнуң чурттакчылары эки деп үнелээн.

Амгы үеде малдың чаш төлүн менди ажаап алырынга дуза чедирер улуг сорулга чөвүлелдиң мурнунда салдынып турар. Агитквартиралар аайы-биле малчыннарга дузалажып, сакманнап болур хөрээженнериң списогун суурда хөрээженнер чөвүлели кылгаш, салбыр баштаар черинге киргген. Амдыызында 13 сакманщикти малчыннарже үндүргген, чоокку үеде 11 кижи аъттаныр.

Хөрээженнер чөвүлелиниң кежигүннери хойжу бригаданың хуралдарынга олуржуп, малчыннарның аал оранынга чедип, ажылы, амыдыралчурталгазы-биле таныжып, эәлчеглиг үнүүшкүннерни кылырын шиитпирлээн бис.

Д. СЕНДАЖЫ.

Өвүр районнуң Чаа-суурда хөрээженнер чөвүлелиниң даргазының оралакчызы.

Макталга төлептиглер

«Улуг-Хая» совхозтуң хойжузу Кинда Ширапович Ширапайның Улуг-Хемниң ол чарыында Борбак-Арыг деп черде кыштаа бар. Ол хойжу ооң чоок-кавызында черлерге кежүп, он хире чыл улаштыр кыштаглап келген. Озт-сигени тайыс черлерни эрткеш, кадыр-берт дагларның кадар оъдунга хойларын ол чедирип, бодунуң чаңчыккан аайы-биле таарыштыр одарладып турар. Хойжунуң чедип ап турар түннелдери база эки. Чижээ, 1967 чылда К. Ш. Ширапай эң баштайгы улуг чедишкиниг боон, төрүүр чүс хойга онааштыр 102 хураганны алган. Ынчаарга ооң дараазында — 1968 чылда оон-даа хөй—117, а 1969 чылда—123 хураганны ап, совхозтуң хойжуларының чарыжының тиилекчизи болган. Оон бээр хойжу чылдың-на төрүүр чүс хойдан чүстен куду хураган ап көрбээн.

Хойжу К. Ш. Ширапай бодунуң кызымаакай ажылнжи, эки түннелдери-биле чонунга хүндүткелдиг. Анаа Тыва АССР-ниң алдарлыг хойжузу атты тывыскан болгаш ону ленинчи юбилей-медалы-биле база «Хүндулелдиң демдээ» орден-биле шаңнаан.

Кинда Шираповичниң бажыңынга киргген кижи «Районнуң эң тергиин хойжузунга» деп бижип каан ийи кызыл тукчугашты дораанна көрүп каар. Ол дээрге ооң бодунуң болгаш дузалакчы кадарчы кадайы Токчакпан Барыңмаанның шаңнаткан вымпелдери-дир. 1973 чылда социалистиг чарышка тиилекчи болганы дээш вымпелдер-биле шаңнаткан. Черле ынчаш Токчакпан Барынмаа ажыл-ижинге мергежил-даа, алган шаңнал-мактал-даа талазы-биле өгнүң эр ээзинден дудак чок. Ол база-ла алдарлыг хойжу.

Ширапайларның өг-бүлези дыка найыралдыг: кандыг-даа ажылды «сен», «мен»—дивейн кады кылыр. Чыл санында-ла эки түннелдерлиг боон келгенинге оларның найыралы база дузалап турары билдингир.

...Даң адып, чер чырын келири билек-ле, Кинда Ширапович Ширапайның ажыл хүнү эгелээр. Бо чылын ооң хойлары дыка семис-чаагай, ынчалза-даа хураганнаас. А Кинда Шираповичниң чугаалап олурары-биле алырга, эрткен чылдагы «кырган» хойларын хураганнаары дорайтаан дээш дужаашкан. Ооң ужурундан аныяк хойлар хүлээп алганы ол.

Ширапайларның уруг-дарыы база-ла ажыл-ишчи өзүп турар. Оларның кыштаанда дөрт харлыг бичин уруундан ангыда онгу классты чаа дооскан Любазы база бар. Ол—ада-иезинин идегелдиг дузалакчызы.

Люба малчын болуксаар. Ынчалза-даа бо ажыл база-ла эртем-билигни негээр болгай. Амдыызында дузалажып кыштааш, өөредилгезин уламчылар, көдээ ажыл-агый эртемнериниң үндезиннерин шингээдип алыр күзелдиг.

...Кыштың база-бир чымыштыг хүнү эрткен. Хой чылыг кажаада. Ширапайларның найыралдыг, ажыл-ишчи өг-бүлезинге кыш коргунчут эвес. Ооң кадарган хою хүрменди кыштаглап турар.

Ю. ЕГОШИН.

Эрес, кежээ аңчы

Чаражай Саныевна Саныың уруглары 8, бо чылын ол не 50 харлаар. Бичезинде ол Тожу районнуң Хам-Сыра, Өдүгей тайгаларынга адазыбиле кады аңнап өскен болгаш аңнаарының нарын аргаларын шиңгээдип алган. Чыл бүрүде аңныыр сезону эгелээри билек Чаражай Саны аңчылар-биле кады тайгаже ыяап-ла аъттаныптар. Уруглары чаш турда безин, иезинге болгаш кожалары идегелдиг улуска оларны чагыш кааш үр эвес хуусаада аңнааш келир чаңчылдыг турган.

Ол бо хүннерде Сыстыг-Хемде күрүненин аңныыр тывыш ажыл-агый черинин эки аңчыларының бирээзи. Чаражай Саныевна 1970 чылдан бээр эрткен дөрт чылда ниитизи-биле 80 кишти өлүрүп, ажыл-агыйның, Төрээн чурттуң мурнунга планныг даалгазын күүседиринге биче эвес үлүүн киириштирген. Эртип турар аңныыр сезонунда 21 киш баштады ооң олчазы база эки болган. Мурнакчы аңчы ниитизи-биле 600 ажыг рубльдиң өлүүн дужааган.

Эрткен күзүн аңныыр сезону эгелеп чорда Чаражай Саныевна кончуг улуг даг иргекти өлүрген. Маңаа хамаарыштыр ооң чугаазы:

— Алды көрдүүнүп Оорган сынга чор мен. Дүүш үеэ, аяс-даа хүн турган. Бир-ле дагда ыдымның ээрген үнү дыңналы-дыр. Ак-Холдуң ээрген уунче чортуптум. Ыдым өөнче эвес, кадыр даг хөрээнче көрүп ээрип олур. Ол чоок кавыны топтап көөрүмге киш-даа изи чок, харын «ирейниң» хүнче аастыг чадыры бо-ла хыраалай берген чыдыр ийин мон. Оон Ак-холду бодумче кыйгырып алгаш чарым чанынга баглап кааш, «ирейниң» чадырын хынап көрдүм. Шынап-ла ында адыгның барын ылавылааш, дергимде балдыны чешкеш, ийи улуг доорбашты кескеш, ижээниң аксын дуглай өглеп кааш боданып тур мен. Хүн кежээлеп, 4 шак чоокшулаан. Боом тозовка. Одаг оон шоолут ырак эвесте, одагже чаныптым. Одагга келиримге ийи адашкы 2 киш олчалыг олурлар.

— Мээң хойнумда олчам база бар, оон артык оран берген үлүүм — ирей база көрдүм — дээримге адашкыларның амырааны-даа кончут.

— Улуг аң адар боо бар эвес; ам канчаар бис?— деп уруглар ачазы айтырган.

— Ол хайыраан чагны аная каптар эвес — деп, оглу Володя хараадаанзыг чугаалаңган.

— Тозовка октарын улгаттыргаш ону шенезе кандыгыл?— деп Чаражай Саныевна сүмелээн. Чугаалажып орда үе орайтаан.

Чарыларын сапап четчелээш чер одаг аңчы өг-бүле удуй берген. Эртенги 6 шакта приемниги чугаалай берген, ол хүн ноябрь 7-ниң хүнү. Төрээн чурттуң найысылалы Москвадан дикторнуң үнү байырлал музыказы-биле солчуп-ла турган.

— Сөөлгү медээни, байырлал музыказын мага хандыр дыңнап алгаш «ирейниң» ижээнинче углай чоруптувус. Кээривиске дүүнгү өглеп каан чадыржыгажым ол хевээр тур. Ижээнде ирей удувушаан тайбың. Чарыларывысты баглап кааш, бооларны холга туткаш ижээнге келдивис. Шиитпирлиг минуталардаа келген... Үжелээн үш аңны турып алдывыс.

— Часпас адар кижи ортузунга турып ал — деп, уругларым ачазы мени дужаайдыр.

— Көстүп чыдыр ышкаш ачай — деп, оглувус бо. Маңаа тур бис. Ийи метр хире даянгышты бус үнүп чыдар черже суп, шенеп көрдүм. Шынап-ла адыгның ооргазынга даянгышып-биле узун чымчак дүтүн илдиктирип долган көрдүм. Ол шимчээн ышкаш болду. Чадырның ол бо талазында ийи адашкы хүндүлүг таңнылдар дег шимчеш-даа кылынмайн турлар. Туружумга четкеш топтап туруп алганымда адыгның думчуу көстүп үнүп олур. Бажынче адып-ла дужурдум. Ок-даа дегген хире эвес, бажын силгип тур. Оон-моон боолар дазылаар. Чүрек кайда сен дээш дараазында өгумну аттым. Адыг-даа чадыр ижинин дуглай шөйлү берди. База аттым, ам-на тыныжывыс оожургаарын маңаа, ону көрүп тур бис. Тозовка-биле «ирей» аңнаары шынап-ла дыка берге болду. Чаглыгайны ынчап даялаан-дыр бис.

Чаражай Саны сөөлгү үш чыл улаштыр Тожу районнуң хөрээжен аңчыларының тергиин болуп келген. Оон өөнүң ээзи коммунист Мерген Дакпажыкович. Ондарай базала дыка мергежилдиг аңчы. Ол Москвада улус ажыл-агыйының чедишкиниериниң делгелгезинин үш удаа киржикчизи болган.

Галина ТАЙБЫЛ.

«Шынның» материалдарының изи-биле

«Чүнү бодап турарыл?»

Мындыг эгелиг материал «Дүвүренчиг медээ» деп рубриканың адаанга бо чылдың январь 26-да солунга парлаттынган. Таңды районда «Тиилелге» совхозта бода малды ийи-үш хонукта чемгербейн, өдээн аштап, арыгдавайн турарын ында бижээн.

Совхозта партком секретары Д. Дардаштың бистин бижиивиске дыңнатканы болза:

Парлаттынган чүүлдүң хынаалдазын кылган. Фактылар шын болуп бадыткаттынган. Ферма ажылдакчыларының ниити хуралынга болгаш парткомга чыылдырган актив хуралынга шүгүмчүлелдиг материалды сайгарып чугаалашкан. Совхозтуң дирекция чери онаашкан ажылынга ээ харыысалганы кошкаткан салбыр эргелекчизи Е. Поспеловка шыңгыы доңгулданы, бода мал бригадири Т. Оолакка доңгулданы болгаш улуг зоотехник И. Капсаргинге шыңгыы сагындырыгны хүлээткен.

БАШТАЙГЫ АЙНЫҢ ПОЧТАЗЫ

«Шын» солуннуң редакциязы бо чылдың баштайгы айында чер-черде ажылчын болгаш кодээ корреспондентилериниң 668 чагааны алган. Тоску беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылының планныг сорулгаларын амыдыралга боттандырар дээш республиканың үаетпүр бүдүрүлгелериниң, колхозтарының болгаш совхозтарының ажыл-ишчилери чаа-чаа аргаларны ажыглап, бар курлавырларны дилеп, чүткүлдүг ажылдан киринкенин ол чагааларда бижээн.

Январьда солуннуң 26 дугаары парлаттынган. Келген чагааларның 261-ин солунга парлаан. Партияның XXI Кызыл хоорай болгаш СЭКП-ниң XV область конференциялары ол айда болуп эрткилээн. Оон ыңай онза чугула болуушкун — эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларга, автономнуг областарга Улустарның найыралы орденни тывысканының байырлалдыг айы болган. Бо талазы-биле хой-хөй материалдар парлаттынган. Хоорайның база республиканың партия амыдыралынга хамаарыштыр арыннарны тус конференцияларга тураскаадыр парлаан. Ниитизи-биле январьда номчукчулар чагааларындан чеди арын парлаттынган. Оларның аразындан «Шынның» мурнуку чылдардан шилчип келген шериг-патриоттуг үндүрүлгеан — «Революсчу, дайынчы, күш-ажылчы алдар» база «Улусчу контроль» арыннары номчукчуларның кичээнгейин хаара тудуп турар. Тыва АССР-ге Улустарның найыралы орденни тывыскаанынга тураскаадыр үнген, ийи өң будук-биле парлаан солунда — найыралчы акы-дуңма өг-бүледе база дыштаныр хүнге арыннарның материалдарын номчуттуг, кааскалгазын көрүштүг деп номчукчулар үнелээн. Ол ышкаш сонуургактарга, шыдыраачыларга булуңнарны, «Хүлүмзүргүг күш немээр» деп эгениң адаанда кыска үүлдерни номчукчулар сонуургаан турар.

Эрткен чылдың төнчүзүнден бээр солуннуң редакция коллективи «Шынның» аалчызы — чогаалчы», «Шынның» тайылбыр булуңу» деп булуңнарны болгаш янзы-бүрү медээлер, «Кызылда болгаш районнарда» деп бөлүк материалдарны номчукчуга бараалгаткан. Ук булуңнарның материалдарын солуннуң чер-черде номчукчулары сонуургаан турарын редакцияга дыңнаткан чагааларда база бар. Ылаңгыя Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунда улусчу дружинаның командири Куулар Бавый-оол «Шынның» тайылбыр булуңунга үнген — «Улусчу дружиналар» эгелиг материалды өөредиглиг, эки үүл деп мактаан. Мындыг янзылыг тайылбырларны, сүмелерни моон сонгаар-даа солуннар арыннарынга чырыдарын редакция коллективи планнап турар.

Тывага хой ажылын улам ыңай сайзырадырынга хамаарыштыр солуннуң редакциязы «СЭКП обкомунуң X пленумунуң шиитпирлерин—амыдыралга» деп рубриканың адаанга көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң үүдүдерин парлаарынче кол кичээнгейни салган. Ылаңгыя республиканың күруксаажыдылга каттыжышкынының зоотехниктери Б. Балчир, И. Соболева оларның «Хой ажылында уксаажыдылгага хамаарыштыр», «Бонитировка — уксаа ажылының үндезини» эгелерлиг үүлдерни чер-черде малчыннар болгаш тускай эртемниглер өөредиглиг, таарымчалыг материалдар деп үнелээннер.

Солуннуң ажылчын болгаш көдээ корреспондентилериниң, редакцияже бижээн чагаалары «Шынга» чагаалар», «Кыыштаглаашкын—шалыпчы фронт» деп рубрикаларның адаанга болук-болүү-биле парлаттынгылаан.

Ажылдаарынга, чурттаарынга шаптыктыг ийи-чаңгыс четпестерни илереткен чагаалар эрткен айның почтазында база бар. Оларның тозун парлаан база ол хирени чер-черде партия, совет, хой-ниити организациялары чогуур хемчээн алыр кылдыр хамаарышкан черлериниче чоруткан. Парлаттынган болгаш парлаттынмаан ол чагааларга хамаарыштыр амдыызында редакция үүгле 3 харыы алган.

Бистиң солуннуң редакциязына эрткен айда Кызыл хоорайдан, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Бай-Тайга, Таңды, Өвүр районнардан чагаалар хой болган. Бии-Хем, Каа-Хем, Тожу, Мөңгүн-Тайга, Тес-Хем районнардан чагаалар эвээш болган. Бии-Хемниң, Каа-Хемниң тараажыларының, Тожунуң ивижилериниң, Мөңгүн-Тайганың сарлыкчыларының болгаш Тес-Хемниң тевежилериниң, хойжуларының нарын, берге, соруктуг ижинин, чырыткыланчак даарта дээш чоннуң ажылдап, чурттап турарының дугайында ам-даа эки чырыдарын бистиң номчукчуларывыс сүмелеп турар.

Эргим бижикчилер! Тоску беш чылдың дөрткү чылының планныг сорулгаларын күүседир дээш колхозтарның, совхозтарның, үлетпүр бүдүрүлге черлериниң ажыл-ишчиларының, цехтерин, бригадаларының, фермаларның коллективтериниң ажыл-ижинин, чоннуң өөредилгезинин, культурлуг дыштанылгазының дугайында чагаалараңарны редакция манап тур. Чүге дээрге СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыын чуртувустуң хой миллион кижилери ышкаш, республиканың ажылчы чону сеткилинин ханызындан хүлээп алган, сорук кирген ажылдап, чурттап турар болгай. 1974 чылда улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседир дээш үлетпүр, тудуг болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин, ВЦСПС-тиң база ВЛКСМ ТК-ның доктаалдары массаны улам сорук кирген. Кыйгырыгны болгаш доктаалдарны амыдыралга боттандырар дээш ажылчы чон бедиткен хүлээлгелерни алган ажылдап турар. Чылдың баштайгы кварталы орту кирген. Бүдүн-бүдүн ажыл-агыйлардан эгелээш цехтер, бригадалар, фермалар болгаш аңгы-аңгы кижилерге чедир социалистиг хүлээлгелерни алгылаан. Ажылчы чон ооң күүселдези дээш канчаар ажылдап турарыл? Кварталдың эрткен үезинде хүлээлгелериниң чежези күүсеттингенил? Ону күүседири дээш чер-черде партия, комсомол, профэвилел, хой-ниити организациялары болгаш советтер кандыг-кандыг организастыг хемчеглер ап турарыл? Ажыглаттынмайн турар арга-ларны, нурлавырларны тып ажыглаарының кандыг оралдажыышкынларын кылганыл? Эргим бижикчилер! Бо бүгүге доктаан, тодаргай анализтиг материалдардан бижиириңерни редакция манап тур.

Ажыл-агый айтырыынган ангыда чурттан турар хоорайларның, суурларның, коллективиниериниң амыдыралында чаа үүлдерни, чараш чаңчылдарны бижиирни база утпаңар.

Мергелдейге чагаалар

ЧАГЫЛЫГ БЕЗИН ШЫДАШПАС

Бистиң суурувус Кара-Хаак чыл келген дудум-на өзүп хөгжүп турарындан, оон чурттакчы чону база улам-на көвүдеп турар. Ында чурттап турар чоннуң болгаш аныяк өскеннің дыштаныр чери болур клубтуң кочегары күсээр кыжын арагалап турда, ооң батарейлери доңгаш, чарлып чаштагылай берген.

Бо бүгүнүң уламыдан амгы үеде клубка хаая киноларны болгулаар апарган. А ол кинога келген кижилер бажынарындан чылыг идик-хевин каттандыр кеттинип, чагыларын алгаш кээп, ону арай деп төндүр көрзе көөр. Клубтуң соогунга кино-даа көөрүп берге, көрүкчүлер доңганыдан танцылаан дег дидиртпейндир деспеник, үнер, киреер. Клубта кино аппаратының херекселдери шак доңа берген турар. Ону арай деп эргизип алгаш, кинону көргүзерге плёнкалары үстүп туруп бээр, түренчиг-ле.

Черби көдээ Соведи болгаш «Кара-Хаак» совхозта партия комитеди суурнуң клуву ажылдавайн турарын эки билир. Кыш ам чаа орту кирип турар. Клубка чүгле кино, концерт үндүрери-биле кызыгаарланмас, лекция, беседа болгаш өске-даа массалыг ажылдарны кылыр болгай. Ынчангаш клубту кыска хуусаада септеп, ажыглалга киирерин кара-хаакчылар четтикпейн манап, күш, дем хереглеттинзе тутчуп, кылчырынга-даа беленнер.

З. БУРУННЕЙ.

Чээргеннээрин соксадыр

Хүндүлүг Мергей Мергейович, бистиң суурнуң чурттакчыларынга дузадан чедирип көрүңер.

Совхозтуң дирекциязы ажылчы чоннуң негелдезинге дыңнангыр эвезинден Торгалыг суурнуң чамдык чурттакчылары кыштың соогунда оттулар чүве чок бергедеп, чээргеннеп турар. Кыш хамаан чок чайын безин от, кес ыяапла хереглеттинери билдингир болгай.

Янзы-бүрү ыыштарлыг арга-арыг «Торгалыг» совхозтуң төвүнде ыңдыг-ла ырак эвес болгаш чурттакчы чон ында барып одаар ыяжын белеткеп алгыдаан. Ону суурже сөөртүп эккен алыр, машина, тергеин тывылбайн турарыдан суурнуң чамдык чурттакчыларының чээргеннеп турары ол. Чээргеннээн чоннуң аразында хар-назыны улуг-даа, чаш ажы-төлдүг-даа өг-бүлелер бар.

Совхозтуң дирекциязы ылантыя кышкы үеде ажылчынарның одаар үүлүн сөөртүп алырынга машина азы трактордан тускайлап, дузалаарын чурттакчылар күзеп турар.

А. ШАҢНААН.

Өвүр район.

НАЙЫСЫЛАЛДЫҢ ПАРТИЯ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНДА

КАДРЛАР АЙТЫРЫЫН ЧИДИИ-БИЛЕ ТУРГУСКАН

Эрткен неделяда кадрлар-биле ажыл дутайында шыңгыы чугаа «Тыва тудуг» трестиң парткомунуң хуралынга болган. 1973 чылда «Кызыл тудуг» эргелелиңге ажылчыннарның ажылдан үнер, кирер чоруу 10,3 хуу, а № 48 тудуг эргелелиңде 12,7 хуу өскен. Ол ышкаш «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелеги бо чылын ажылчыннарны немей чыыр ужурга таварышкан. Ынчаарга сорулга улуг. 1973 чыл-биле деңнээрге Кызылдың тудугжулары тудугмонтаж ажылын 25 хуу көвүдедир. 50 муң дөрбелчиң метр чуртталга шолуң болган өске-даа үлетпүр, албан организация черлериниң тудугларын ажыглалга киирер.

Бо бүгү сорулганы чедиишкинниг шиитпирлээри кадрлар-биле ажылдың деңнелин бүгү талалыг бедидерин негеп турар. Ук хуралга тудугжу кадрлар ортузунга организастыг болгаш политмассалыг ажылды күштелдирер дугайында шиитпирни хүлээп алган.

«Тыва тудуг» трестиң парткому хоорайның тудуг организацияларының хөрээженнер чөвүлелиниң даргаларының хуралын база эрттирген. Аңаа трестиң каттышкан хөрээженнер чөвүлелин тургузарын дугурушкан.

КОММУНИСТЕРНИҢ ИДЕПКЕЙИН УЛАМ БЕДИДЕР ДЭЭШ

Партия организацияларының дайынчы арга-шинээн коммунистерниң идепкейинің бедээнинден улуу-биле хамааржыр. Бо чугула херекке болуп турар партия документизиниң солуушкуну улуг идигни берип турар. Ыпдыг-даа болза Кызылдың чамдык парторганизацияларында коммунистерниң харыысалгазын болгаш идепкейин бедидеринче холбашкан ажылдарны ам-даа күштелдирип турар.

Коммунистиң бедик адының дугайында чугаазы Кызыл-садыгын партия организациязының хуралынга хөй талалыг, ханы анализтиг болганы таварылга эвес. Бо коллективте коммунистерниң хөй нуруузу партия кежигүнүнүң адын бедии-биле кадагалап, ажыл-херекке, амыдырал-чуртталгага төлептиг чоруун көргүзүп турарын аңаа демдеглээн. Ынчалза-даа чамдык коммунистер бот-харыысалгазын кошкадып, сагылга-чурумну үрей бээр таварылгалар барын илередип, ындыгларны хуралга шыңгыы шүүмчүлээн.

Кызыл-садыгның парторганизациязы коммунистерниң ажыл-ишке болгаш хөй-ниитиниң хөрээнге авангардчы ролюн улам бедидер дугайында шиитпирни хүлээп алган.

СОРУКТУГ ИШТЕ

Кызылдың эзт комбинадының парторганизациязы коллективтиң ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдавчыларының күжүн тодарадыкчы чылдың бирги кварталының даалгаларын чедиишкинниг күүседиринче мобилизастаар дээш эвээш эвес ажылды чорудуп турар.

Январьның эге үезинде комбинаттың чылдыдыга системазы багай ажылдап турганындан цехтер чылдыдыга-биле болгаш ажылга хереглээр изиг суг-биле багай хандырылып турган. Бо ажылды харыылап турар сантехниктериң, механиктериң ажыл-чорудулгазының дугайын партбюроның хуралынга дыңнап чугаалашкан. Амгы үеде суг болгаш чылыг хандырылгазы экижээн.

Комбинатта «Экономиктиг билигниг үндезинге», «Комсомол болгаш партия»—деп политөөредилгениң кичээлдери, цехтерге политинформациялар доктаамал болуп турар. ССРЭ-ниң эзт-сүт үлетпүрүнүң министерствозунуң бадылаан 66 шак программалыг техниктиг өөредилгениң кичээлдерин база эрттирип турар.

Январь айда комбинаттың ажыл-ишчилери багай эвес ажылдаан. Бүдүрүлгениң продукция сайгарар планы 1 млн. 400 рубль турган болза, ону 1 млн. 449 рубльге чедирген. Эрткен чылдың январь айныы-биле деңнээрге продукция бүдүрери 5 хуу өскен. Пландан ажыр 87 муң рубльдиң продукциязын бүдүргеи.

ХАРЫЫСАЛГА УЛАМ БЕДЕЭН

Тоску беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылының февраль эгезинде бир ажыл-ишчи хүн Кызылдың хлеб продуктуларын сайгарар баазазының коммунистеринге уттундурбас болуп артган. Ол хүн СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары В. Б. Добромыслов, ол партия организациязының кежигүннеринге Коммунистиг партияның үндезилекчизи В. И. Ленинниң овур-хевирин сиилбээн чаа партбилеттерни тывыскан.

Чаа билетти ап тура. коммунистер төрээн партиязынга, коммунизмниң тургузуушкунунуң улуг чаагай херээнге бердингенин чоргаарал-биле чугаалап, сеткил хайныышкынын илергейлээннер.

Ук бүдүрүлгениң коммунистери партдокумент солуушкунунуң хүнүнде, бедиттингеи социалистиг хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күүседирин алзааннар, цехтер, бригадалар, участоктар бүрүзүнде социалистиг хүлээлгелериң негелделерин көскү черлерде аскылаан.

Бүдүрүлге январьда продукция сайгарарының планын 107,1 хуу күүседкен. Февральдың бирги он хонуунда продукция бүдүрери хүн нормазындан хожудавайн турар. Амгы үеде баазаның ажылдакчылары колхоз, совхозтарның часкы тарылгага хереглээр чогуур саныыг үрезин материалының белеткелин доосканнар.

ДҮК ИДИК КЫЛДЫР ХУУЛУП ТУРДА...

Репортаж

Беш чылдың эрткен шиитпирлиг 1973 чылында республиканың хоочун бүдүрүлгелериниң бирээзи — Кызылдың алгы заводунуң коллективи улуг күжениишкинниг ажылдаан болгаш багай эвес түннелдерни чедип алган. Чыл планын хуусаа бетинде—ноябрь 27-де бүрүн күүседкениң Төрээн чуртка олар рапорттаан. Бедиткен социалистиг хүлээлге ёзугаар пландан ажыр 95 муң рубльдиң продукциязын завод берген. Беш чылдың эрткен үш чылдарының дургузунда пландан ажыр 176 муң рубльдиң продукциязын бүдүрүнген, оон иштинде 82 муң эжеш кидис болгаш 45 муң эжеш хөй идиктерни садыг организацияларынче чоруткан.

Каш хонук бурунгаар аңаа чораан, коллективте партия организациязының секретары Г. Сайзуудан ажыл-ишти сонуургаарымга, ол үстүнде санчургайларны адап чоруй, кидис идик кылып турар цехте коммунист Б. Суваннын удурткан бригадазы-биле таныжарын сүмелээн, мени чедирген чүве. Конторадан үнүп, заводтуң девискээринче кирип кэриивис билек-ле, кезек кижи бир-ле улуг тудугнуң таваан салып турарын эскерип кааш, айтырдым:

— Силерниң заводунар хөм болгаш кидис идиктер кылып турар дээрзи билдингир болгай, а борта база бир чаа цех ажыттынары ол ирги бе, Галина Данчаевна?

— Завод хөм, кидис идиктерден ангыда, ажылдап кедер алгы чылыг хол хаптарын болгаш савыяа перчаткаларны, бажыңга кедер тапочкаларны база бүдүрүп үндүрүп турар. Бо дээрге бистин заводувустун чаа корпузунун тудуунун бедип үнер чери-дир. Ынчангаш план эрткен чылдыындан бедик кылдыр алдынган. Амдыызында эрги бүдүрүлге төлдеринге ажылдап тургаш, планныг онаалдавыстын, социалистиг хүлээлгевистин күүселдези дээш демисежир апаар бис.

Шынап-ла чаа корпус эртем-техниканың чедиишкиннерин ажыглаарынга, бүдүрүлге чорудулгазының технологиязын сайзырангайжыдарынга, адактың сөөлүнде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн доктаамал бедидеринче улуг рольду ойнаары чугаажок кылдыр бодап чоруй, узун чавыт бажыңның хаалгазынга чедип келгенимни эскербейн барып-тыр мен. Эжик чоогунда хөй-ле шоодайларда тырып каан дүктер, оон арай озалаат черде—алгылар. (Хол хаптары кылыры-биле эккеп каан хевирлиг).

Дүк дыдар бригадага чедип келгенивис ол болган. Кидис идик кылырының чымыштыг ижи хамыкты-ла баштай бо бригададан эгелээр. А эн-не баштай оларга бүдүрүлгеже путёвканы бээр кижи—Полина Ивановна Теплых бо. Бригадада туржук, бүгү заводта эн-не хоочун ажылдакчыларның бирээзи болур П. И. Теплых 1953 чылдан эгелеп мында ажылдап турар. Бодун долгандыр хой, хураган, инек дүгү, агарлаан дүк деп бижигилеп каан шоодайларны чазып, пашче шай дус кагган кижи дег, бирде бирээзинден, а бирде өскезинден алаан ап, мурнунда машинаже дүктү каап турда, аңаа чеде бердивис. Ол кнопканы базыптарга машина ажылдай берип, чүзүн шынары аңгы дүктерни «хөрээнче киир тынгылаарга», оон өске ужундан шупту бир аай кылдыр холушкан дүктер күш чөгү дег хөөй берген барын дүжүп турар. Чүгле оон соонда дүк дыдар машиналарже аян чоруун уламчылаар.

— Полина Ивановна, бир идикке кандыг дүк кайы хире кирерин канчаар таарыштырып ап турар силер?

Ол дужунда ханада азып каан саазынче айыткаш: «Кандыг дүктүн кайы хире кирерин мында бижип каан. Аптека-биле домей болдур ийин. Бо «рецептини» шынгыы сагыыр кижи мен—дээш хүлүмзүрүй-дүр.

— Черле инчеш элээн каш чылдарның иштинде маңаа ажылдап келгеш, карак-биле безин таарыштырыптар хире кылдыр чаңчыга берген мен. Ынчалзажок бо эт черле часпас чүве-дээш, чаныда дензиже айтты.

— Дүктүн хемчээли оон шынарынга дорт хамаарылгалыг болганда аңгы-аңгы шынарлыг идиктерни кылырында үстүнде "рецепт" база өскерлип-ле турар ийнен але?

— Ийе, ындыг. Чижээлээрге, уруглар идии кылырыныста өске холуксааны арай эвээжедип аар бис. Ынчаарга од чымчак болгаш чылыг болур ужурлуг. Эргиде бора өөнүг идиктер база кылып турдувус. Орта дүктүн өөнү база бир аай болуру чугула турган. Ам чүгле кара өөнүг идиктер үндүрүп турар бис.

Бригаданың эрткен чылын продукция ажылдап кылырының чыл планын 151 хуу күүседкенинге хоочун ажылчын Полина Ивановна Теплыхтың үлүг-хуузу база улуг. СЭКП ТК-ның партияга, бүгү совет улуска Кыйгырының Полина Ивановна улуг чүүлдүгзүнүүшкүн-биле хүлээп алгаш, бедиткен социалистиг хүлээлгени ап, аныяктарга үлегерчижектиг ажылдап турар. Бригадир Б. Суван, эдикчи О. Ооржактан аңгыда, бригаданың арткан үш кежигүнү комсомолчу кыстар. Оларның үжээлдирзинде дүк дыдар бир-бир машиналарны быжыглаан. Ылангыя Галя Маслаковаңы бригадир мактап чугаалаар. Ол бо чылын чүгле 19-ла харлаар болзажок, ажылдап келгени үш чылдарның иштинде онаашкан ажылын, быжыглаттынган машиназын беш салаалары деп эки билир. Улуг эвес үрелиишкиннерни ол боду саат чокка эдип аар. Аргалыгла болза оларны болдурбас дээш хемчеглерни удур ап турар.

Кожалаштыр тургускулап каан дүк дыдар машиналарны, оон артында ажылдап турар бир үе-черге уругларны кыдыындан көрүп турарга пөс аргыыр фабрика-даа сагышка кирип келир. Оларның бирээзи Надя Хайрулинаның машиназы хенертен тура дүшкен соонда, ажыл тур када соксай берген.

— Очур-оол Адавастайович көрүп көрүнерем? — Эдикчи мастер О. Ооржак дүлгүүр алгаш, кезек шимченген соонда машина база дагын «хөөмейнин» уламчылап, ажыл-ишчи кыстын эргезинче кирген.

— Очур-оол Адавастайович, үрелиишкиннер чүнүң ужурунда болу бээр-дир?

Чамдыкта дүк дыдар шүүрге дүк тырылдыр чыдыптар. А өске таварылгада ремень үстүр, азы чок-ла болза ток дамчыдыкчызы өртени бээр. Оларны бис өй-шаанда эдип ап четтигип турар бис. Бир хонукта суг машина ажыл чок аңаа турар таварылга черле болуп көрбээн.

Полина Ивановна Теплыхтын холунан үнген дүктү демги кыстарның башкарганы дыдар машиналар дыдыштарга ол бир дески чымчак кидис ышкаш апарган соонда ам-на идик хевирлээр бригадага баар. Бис база шак-ла ол өйде ажыл-ишчи бригада-биле байырлашкаш, оруувусту уламчылап чорупкан бис.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХУННЕРДЕ

АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ОЙТУР ШАВЫЫШКЫНЫ

ЛОНДОН. Ажыл төлевирин улгаттырарын эрге-чагыргалардан негээри-биле англи шахтёрларның эгелээн ажыл соксадыышкыны үргүлчүлевишаан. Оларның шыныг негелдезин күүседириндеи квазаның шуут ойталаан уржуундан шахтёрлар ындыг шиитпирлиг базымны кылганнар. Чурттуң бүгү-ле профэвилелдери -хөмүр-дашчыларның амыдырал байдалын экижидери дээш демиселин шупту деткип турар. Транспортчулар бар курлавырлардан хөмүр-дашты үүдүрбезиниң дугайын медеглээн. Британ ортулуктарында хөмүр-даш сөөртүп чедире берген судноларның чүгүн дүжүреринден порт ажылчыннары база ойталап турарлар. Мергежили куду болгаш муниципалдыг ажылчыннарның национал профэвилелиниң кежигүнүнүң электри станцияларда сөөртүп чедирген хөмүр-даш хүлээп албастаан. Англи ажылчы чоннарның эк-не эвээш төлевир ап турар кезээ —дагжыларның дайынчы эпсеткил каттыштырылгазы Англияның ажылчын аңгызынга билдиңгир. Шахтёрларның аар-берге ажыл-ижин кичээңгейге алырын күзевейн турар чазактың туружунга олар киленнеп турарлар.

Чурттуң булуң бүрүзүндеи ажыл соксадыкчыларын деткээн митингилер болгаш чыскаалдарның дугайында медээлер кээп турар.

БОННН. Великобританияның шахтёрларының бүгү-ниити ажыл соксадыышкынын барын-герман шахтёрлар шиитпирлии-биле деткип турар. ГФР-ниң дагжылар болгаш энергетиктер профэвилелиниң даргазы А. Шмидт журналистер-биле беседазында ол профэвилелиниң кежигүннери «боттарының англи эш-өөрлеринге эп-сеткил каттыштырып турар» деп чугаалаан. ГФР-ниң шахтёрлары стачка үезинде Барыын Германиядан Англияже хөмүрдаш чүдүрүп чорударын болдурбас деп ол чугаалаан.

СТОКГОЛЬМ. Соңгу Швецияның дагжыларын амыдыралдың өртек-үнези дыка улгадып турар үеде ажыл төлевирин улгаттырарын негээри-биле ажыл соксаткан англи шахтёларга боттарының эпсеткил каттыштырылгазын илередип турар. Олар англи шахтёрларга материалдыг дуаламчы көргүзер деп турар.

БОННН. Февраль он ийиниң эртеинде ГФР-ге коммунал ажыл-агыйының, хоорай транспортунуң болгаш харылзааның ажылдакчыларының ажыл соксадыышкыны эгелээн. Барыын Германияның найысылалы—Боннга, а ол ышкаш Мюнхенге, Нюрнбергке, Ганноверге, Майнда-Франкфуртка болгаш өске-даа улуг-улуг хоорайларга чүс-чүс трамвайлар, автобустар болгаш троллейбустар орукче үнмээн. Трамвай септээр черлериң болгаш гаражтарның чаныга «Бо бүдүрүлге чери ажыл соксадып турар»—деп, бижигилеп каан транспарантылар туткан хайгыылчы ажылчыннар өстүп келген.

Аңгы-аңгы коммунал албан черлериниң, а ол ышкаш почтаның болгаш демир-оруктарның ийи миллион ажыг ажылчыннарының ол ажыл соксадыышкынын ажыл төлевирин улгаттырар, ажылдаар байдалды экижидерин негээн профэвилелдериниң негелдезин деткиири-биле эрттирип турар.

Воскресенье хүнү турда-ла, Боннга ГФР-ниң канцлери В. Брандтының болгаш кабиеттиң өске-даа кежигүннериниң, а ол ышкаш эрге-чагырганың чер-черде органнарының төлээлекчилериниң киржилгези-биле хурал-суглаа үүк-соксаал чок боор хүнээн. Оларның кол-ла түүнели профэвилелдериниң удуртукчулары-биле чугаалажыышкыннарны катап эгелээриниң дугайында шиитпир болган. Эрге-чагыргалар «чөпшээрежиишкинниг шиитпирни» кылып, профэвилелдериниң чамдык негелделерин хандырып боор кааш, коммунал албан черлериниң, почтаның болгаш транспорттуң ийи миллион ажыг ажылдакчыларының ажыл соксадыышкынныг демиселиниң улам калбарарынга шаптыктаар сорулганы салып турарын хайгааракчылар демделеп турар.

БАРЫЫН БЕРЛИН. Барыын Берлиниң хоорай транспортунуң болгаш коммунал албан черлериниң 20 муң ажылчыннары — албан-хаакчылары февраль он ийиде ажыл соксадыышкынын эгелээн. Олар ажыл төлевирин улгаттырарын болгаш ажылдаарының байдалын экижидерин негеп турарлар.

Барыын Берлиниң коммунал албан черлериниң болгаш транспортунуң ажылдакчыларының профэвилелиниң төлээлекчилери ажыл соксадыкчыларының негелдезин хандырарындан эрге-чагырга черлери ойталаар болза, ол хоорайга ажыл соксадыышкынын база катап кылыр апаарын медеглээннер.

(СЭТА, февраль 12-де).

МАРКСИСЧИ ЧЫРЫДЫЫШКЫН ТӨВҮ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк штат Миннесотаның эң улуг хоорайы —Миннеаполисте АКШ-тың Компартиязының салбыры марксисчи чырыдыышкынның төвүн ажыткан. Аңаа марксисчи философия өөренир болгумнер, АКШ-та ажылчын болгаш негрлер шимчээшкининиң, америк ажылчы чоннарның демиселиниң айтырыгларының болгумнери ажылдаар.

Совет бараааннарга сонуургал

ТОКИО. (СЭТА). Токионуң эң улуг универсалдыг магазиниңнериниң бирээзи — «Мацкдзакаяда» совет бараааннар ярмарказы улуг чедиишкиниг боон турар. Совет консервалар, грузин арагалар, Балтийниң янтары онза сонуургалды болдуруп турар. Ол ышкаш каасталганың ваза-савалары болгаш совет фотоаппараттарны база дыка хөйну садып ап турар. Эң-не улуг сонуургалды орус дошпулуур болдуруп турар. Ону кижи бүрүү садып ап турар.

Делгелге үезинде тускай тургускан орус ресторанга дыка хөй кижилер күзелдин-биле кээп чемненип турар. Аңаа японнар совет поварларның қылганы ёзулуг орус аъш-чемнерни шенеп болур аргалыг.

Делгелге

БЕРЛИН. (СЭТА). «Сибирьниң солун чүүлдери» деп аттыг делгелге Карлмаркс-Штатта ажыттынган болгаш баштайгы көрүкчүлер ону сонуургаан. ГДР-ниң профессионал болгаш сонуургакчы коллективтериниң Совет Эвилелинге аян-чоруктарының үезинде кылган чуруктарын, фотографияларын болгаш скульптураларын, графиказын ында делгээн.

Чедиишкиннг болган

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). Москва цирогиниң артистериниң аңаа бир ай дургузунда көргүзүүдоозулган. Он-он муң бельгилер совет мастерлериниң оюнарын көргеннер. Байлак, солун программаның бүгү көргүзүүлериниге олар диңмиттиг адыш часкап, байыр чедирип турганнар. Совет артистерни шуптузун мактап болур деп солуннар бижээн.

Коммунистиг солуннуң байырлалы

ПАРИЖ. (СЭТА). «Патриот кот Д«азюр» дээр коммунистиг солуннуң Ниццага ийи хүн үргүлчүлээн байырлалынга 20.000 ажыг кижи киришкен. Байырлал үезинде хөй саныг ужуражыышкыннарны, санал-онал солчуушкуннарын, номнар садыын, концерттерни организастап эрттирген. Байырлал үезинде 155 кижи ФКП-ниң хүрээлениинге, 130 аныяк оолдар, кыстар — Францияның Аныяктарының Коммунистиг шимчээшкининиң хүрээлениинге кирер дугайында билдириишкинни киирген.

Воскресеньеде болган масалыг митингиге ФКП-ниң Чингине секретары Ж. Марше чүве чугаалаан.

Коммунистиг солуннуң байырлалы

ПАРИЖ. (СЭТА). «Патриот кот Д«азюр» дээр коммунистиг солуннуң Ниццага ийи хүн үргүлчүлээн байырлалынга 20.000 ажыг кижи киришкен. Байырлал үезинде хөй саныг ужуражыышкыннарны, санал-онал солчуушкуннарын, номнар садыын, концерттерни организастап эрттирген. Байырлал үезинде 155 кижи ФКП-ниң хүрээлениинге, 130 аныяк оолдар, кыстар — Францияның Аныяктарының Коммунистиг шимчээшкининиң хүрээлениинге кирер дугайында билдириишкинни киирген.

Воскресеньеде болган масалыг митингиге ФКП-ниң Чингине секретары Ж. Марше чүве чугаалаан.

ӨРТЕК УЛГАТКАН

БОГОТА. (СЭТА). Колумбияда аъш-чем продуктуларының өртээ дыка дүрген улгадып турар. Колумбияның найысылалын хандырар талазы-биле корпорацияның дыңнаткаңы-биле алырга, бо чылдың чүгле январь айында безин аъш-чемниң 44 хевириниң өртектери улгаткан. Оларның чамдыктарының өртектери 58 хуу чедир бедээн боор турар.

Тиилелгеже чүткүл

АККРА. (СЭТА). Гвинея-Бисаунуң девискээринде португал колонизаторларны туюлунга чедир үндүр сывырары, экономиканы катап тургузуп, национал бот-эргени быжыглаары бистиң эң чугула сорулгавыс боон турар деп, Гвинеяның болгаш Ногаан мыс ортулуктарның хамаарышпас чоруунун африка партиязының (ПАИГК) чингине секретары Аристидес Перейра аңаа медеглээн. Гвинея-Бисау Республиканың төлээлерин баштап алган, ПАИГК-тың чингине секретары Ганада үш хүнүң албанның аян-чоруун кылып чораан.

Аристидес Перейра парлаага конференциязынга чүве чугаалаан, Гвинея-Бисау Республиканы хүлээп көөр деп чарлаан хамаарышпас африка чурттарының туружун бедиибиле үнелеп, ындыг деткимчени олар моон-даа соңгаар кылырына идегелин илереткен.

ПАИГК-тың удуртукчузу Амилкар Кабралды империализмниң - шивишкиннериниң араатанзыг ёзу-биле өлүргеи чоруу Гвинея-Бисаунуң улустарының колонизаторларны көөр хөөн чок чоруун улам күштелдирген болгаш португал колонизаторларга удур улустуң демиселиниң чаа-чаа чалгыларын болдурган деп, А. Перейра чугаалаан.

Шериг чарыгдалын кызырар

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Конгресстиң каттышкан экономиктиг комиссиязының даргазының ораакчызы сенатор У. Проксмайр АКШ-тың шериг бюджедин бети дээрге-ле 7,1 миллиард доллар кызырарынче кыйгырган. Пентагон национал айыыл чок чоруккa кандыг-даа каража чокка бодунуң эмин эрттир чарыгдадарын кызырып болур ийик деп сенатор чугаалаан. Дараазының саң-хөө чылының шериг чарыгдалының бюджединиң төлевилелин 87,7 миллиард доллага планнааны шуут таарымча чок деп, Проксмайр айыткан.

«Чуртта дендеп турар өртекүне чокталыышкыны шериггe ол дендии хөй чарыгдаларны кызырарын негеп тұрар» деп, сенатор медеглээн.

Чөөн күштерниң тиилелгези

ЛОНДОН. (СЭТА). Далайжыларның национал профэвилелинде чөөн күштер ол профэвилелиниң чингине секретарынга Джим Слейтерни соңгуп, улуг тиилелгени чедип алганнар. 1966 чылда англи далайжыларның бүгүниити ажыл соксадыышкынының идепкейлиг удуртукчуларының бирээзи турган Джим Слейтер далайжыларның национал профэвилелиниң трет юнионнарның британ конгрессиниң составынга катап кирери дээш демисежип турар. ТБК-ның политиказын хажыдып, «үлетпүрге харылзаалар дугайында» ажылчыннарга удур хоойлуга каттыжар деп оон барын үзелдиг удуртукчулары шиитпирлээн соонда, ол профэвилелин ТБК-дан үндүрген турган.

Демисел үргүлчүлевишаан

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк ажылчы чоннар амыдыралчы эргелери дээш демиселин соксатпайн турар.

Балтиморда башкыларның ажыл соксадыышкыны амдаа үргүлчүлеп турар. 8 муң хире башкылар ажыл төлевирин улгаттырарын, ажылдаар байдалды экижидерин негеп турарлар. Ук черниң эрге-чагыргаларының айтыышкынын өзугаар ажыл соксадырын хоругдаан доктаалды хүлээп алган. Бир эвес олар ажыл соксадыышкынын үргүлчүлээр болза, башкыларның профэвилелиниң удуртукчуларын тудуп хоругдааш судка шилчидип бээр деп судтуң шиитпиринде чугаалап турар

Балтиморуң башкылары эрге-чагыргаларын кыжаныышкынынга удурланыышкынның улуг митингизи-биле харыылааннар.

Нью-Йоркта «Лонг айленд Рейл-Роудтуң» демир-оруунуң электриктерин ажылдаар байдалды экижидерин негээри-биле ажыл соксадыышкынын база кылган. Нью-Йорктуң эң улуг өөредилге черлериниң бирээзи Барнардтың колледжазының ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары 10 хонук демиселдиң түннелинде ажыл төлевирин улгаттырарын чедип алганнар.

Хунта чагырыкчызының мактаны

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Чилиниң шериг эрге-чагыргазының баштыңы генерал Пиночет парлаага конференциязынга «профэвилелинде политиктиг ажыл-чорудулганы шиитпирлии-биле уауткап каапканының» дугайын медеглээн.

Чили ажылчы чоннарның кол организациязы — Чилиниң ажылчы чоннарының чаңгыс-аай профтөвүн турган хүнден бээр 21 чыл оюнуп бүдүүзүнде генерал Пиночет ындыг медеглелди кылган. Ол организацияны шериг хунтазының хоругдаапы билдиңгир.

ЧАЧП-нин чамдык удуртукчулары хоругдалде, чамдыктары чаштыныып чөрүп турар.

* * *

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелдиң корреспондентизиниң Саантьягодан дамчытканы:

Чепсектиг күштер эрге-чагырганы ам-даа дыка хөй чылда эллээр апаарын Пиночет медеглээн. Дайын байдалы болгаш комендант шагы хевээр артарын ол база дыңнаткан. Пиночет чес казып, тып турар ажылчыннарга: «силер соңгулда деп чүве дөрт азы беш чыл эрткенде безин болур дээр бодалды бажынар иштиинден уштур ужурлуг силер»—деп, чулчуруп турган.

ЧЕТТИРДИВИС, КОНДИТЕРЛЕР

Кызылдың столоваялар болгаш ресторанналр трезиниң бүдүрүлгелери хоорайның чурттакчыларынга кондитер кылыглары — чигир-боова аймаанын чемнерин хөйү-биле бүдүрүп берип турар. Трестиң столоваяларында, ресторанларында далган аймаандан кандыг чемнерни кылбас дээр, оларның иштинде үүгле кондитер кылыгларын айда 3,5 тоннаны бүдүрерин планнаан, а херек кырында ону доктаамал ажыр күүседип турар. Эки шынарлыг, амданныг кылган чигир-боова чемнер эки сайгартынып, чоннуң хөйү-биле садып ап келгени хереглекчилериниң күзээн негелдезинге дүгжүп, ону хандырып турарының херечизи болур.

... Трестиң № 1 столоваязы. Мында кухнядан аңгыда, эзт болгаш далган аймаандан белен чемнер бүдүрер цехтер бар. Кондитер кылыгларын быжырып белеткеп ийи мастерни тускайлаан. Ам оларныңбиле таныжып көрээли.

Антонина Сергеевна Попова —VI разрядтың кондитер-мастери. Чигир-боова аймааның чемнерин кылырынга онза мергежилдиг. Бо талазы-биле ам 21 чыл дургузунда ажылдап келген. Оон өөреткен он ажыг өөренікчилери шагда-ла сураглыг кондитерлер апарган. 1971 чылда Москванын «Большевик» аттыг кондитер фабриказынга мергежилин бедидип, түскай курсту эрткен.

Оон кады ажылдап турар ажи **Александра Алексеевна Герман** баштай-ла «Улуг-Хем» ресторанынга бедик мергежилдиг кондитерлерден ол мергежилге өөренип алган. Ам он чыл тускай ажылдап турар. Оон өөреткени Галина Крум Кызылдың № 3 столоваязында кондитер, сураглыг мастер апарган.

Бо ийи ажылчыннар эллчежип ажылдап турар. Кижи бүрүзү-ле хүнде 45 кг торт азы 1200 кезек пирожное кылып турар. Оон аңгыда янзы-бүрү чигир-бооваларны быжырар.

— Антонина Сергеевна биле Александра Алексеевна ийилээ, кайызы-даа бети дээрге-ле 60 ажыг янзы-бүрү аттыг чигир-боова аймаан кылып билир. Үүгле торттун 10 ажыг хевирлерин белеткеп шыдаар. Оларның кылган янзы-бүрү чемнерин садып алыкчылар — улуглар-даа, уруглар-даа амырап ап турар ийин—деп, ниитиниң чемненилгезиниң бирги бүдүрүлгезиниң директору Евдокия Ильинична Харченко чугаалап турар.— Ийилээ коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары. Антонина Сергеевна Попова хоорай Советинин депутады. Олар аразында чарыштыг. Чогум кайызын онзалап демдеглээри берге. Хүн болгаш эллчег нормазын доктаамал ажыр күүседип турар. Кылган чеминиң амданы чаагай — дээш, ол бисти «коржик», «полоска», «картошка», «гном» деп аттыг боовларны амзаан, чип көөрүнге чалаан.

Ол ийи мастернин чугаазыбиле алырга, олар эллчээнде нормадан ажыр продукцияны бүдүрүп шыдаар, ынчалза-даа оларны камныг шыгжаар соодукчу, хереглекчиге дораан чедирер транспорт чок болгулаарындан ажылды улам калбартыр аргажок болуп турар. Ындыг байдал трестиң бүгү бүдүрүлгелериндe тургустунган дээрзин оон-биле чергелештир демдеглезе база артык эвес.

Дуржулгалыг мастерлериниң бүгү сеткилин, билиин, мергежилин үндүрүп тургаш кылыш белеткээн янзы-бүрү боовларын амзааннар, «амданныынаа» деп үнелеп, оларга четтиргенин илергейлеп турарлар.

О. ИРГИТ.

ЧУРУНТА: А. С. Попова биле А. А. Герман ажыл үезинде.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

ЯНЗЫ-БУРУ МЕДЭЭЛЕР

Шил адааанда огород

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың теплицазында ногааны бүдүн чыл дургузунда өстүрүп турар. Аңаа эрткен чылын 27,6 тонна огурец, помидор, редиска, көк согуна болгаш өске-даа ногаа аймаан өстүргеш, ак-довуракчыларның столунга бараалгаткан.

Бо чылдың январь айда аныяк хоорайның даг-жылары, тудугжулары 217 килограмм көк согуна алган.

Ам ногаа өстүрер черде 4000 дөс огурец болгаш 1000 дөс помидор рассадазын тарып олуткан. Оларны тускай чылдыкчы лампалар ачызында өстүрүп турар. Огурецтиң баштайгы дүжүдүн мартның ортан үеинде, помидорнуун— май 1-де алыр.

Ак-Довуракты ногаажылары бо чылын 19 муң рубльдин янзы-бүрү ногаазын чонга бөөр деп шиитпирлиг.

●

Чаа адресче көшкен

Аэрофлоттуң Кызылда агентствозу чаа бажынче көшкен. Оон амгы адреси Топографическая 3. Ол-ла бажында Тыва трансагентствоның кассалары база көжа. Ынчангаш ынай-бөөр автобустар, самолёттар чоруур дөөн пассажирлерге таарымчалыг байдалды тургускан. Баш удур билетти каш хонук бурунгаар садып алыр азы чагыдын алыр аргалыг.

Аэрофлоттуң агентствозунда ам 5 касса ажылдап турар. Оларның дөртү хоорайлар болгаш районнарже ужар самолёттарга билет садып турар, а бирөөзин транзиттиг пассажирлерге таарыштырган. Пассажирлерге эптиг болзун дөөш мында айтырыг бюрозун база тургускан.

Агентство баштайгы хүнде 130 пассажирге билет саткан, оон 83-ү республиканың чурталга суурларынче бөөр билет алган. 14 кижи Ижевск, Алма-Ата, Фрунзе, Чита, Воронеж бөөр билеттерни чагыдын алган.

Агентствода ажылдаарынга эптиг байдалдарны база тургускан: харылзаа белдиринде телетайп, телефон болгаш өске-даа чугула хереклелдер бар.

А. ЛОПАТИН.

●

Пассажирлерге чогумчалыг

Кызылдың пассажир автотранспорт бүдүрүлгези — республиканың чурталга төптеринче пассажирлер сөөртүп турар кол транспорт бүдүрүлгези. Ол чылдың-на чаа-чаа автобустар-биле хандыртынып турар. Эрткен чылдың төнчүзүнде экижидир эде кылган «Икарус-255» деп маркалыг ийи автобус келген. Олар ам хоорайда чоруп эгелээн.

А. ПАВЛОВ.

●

Келир үеиң артистери

Республиканың хөгжүм-шии театрынга удавас аныяк артистер немежир. Ол дөөргe уран чүүл училищезиниң театр студиязының баштайгы доозукчулары-дыр.

Театр артизи болуксаан талантылыг аныяк оолдар болгаш кыстар дөрт чыл дургузунда чогуур билигни алган болгаш февральдың төнчүзүнде училищези-биле чарлып, театрга барып ажылдаар.

Училищениң театр студиязын чүгле артистер доозар эвес, ында режиссёр мергежилди чедип алганнар база бар. Олар районнарда улусчу театрларга барып ажылдаар.

Келир үеиң артистерин болгаш режиссёрларын белеткөөринге дуржулгалыг специалистер, Тыва АССРниң алдарлыг артизи Син-оол Оюн, уран чүүл училищезинин башкылары Татьяна Николаевна Намай, Валентина Владимировна Оскал-оол болгаш өскелер-даа чогуур үлүүн киирген.

М. ЧАМЗЫРЫН.

Ада-чуртумнуң аныяк хамаатыларынга

Г. К. ЖУКОВ,
Совет Эвилелиниң дөрт дакпыр Маадыры, Совет Эвилелиниң Маршалы.

• • •

Аныяктарның өлүмүн каш сөлгакчыларын көрүп келдим. Салгакчы бүрүзүнде бодунуң характери, бодунуң овур-хевири бар. Ыраккы эрткен үеде аныяк чораан чылдарымны, ынчаардагы эш-өөрүмүү сактып кээрдир мен. Эрткен үүс чылдың төнчүзүнде Калуганың Стрелковка суурунга ядыы кижиниң ог-бүлезиндеН төрүттүнген мен. Ачамның чаржынчыг бажыны ам безин караамта көстүп кээр-дир: чавыс ыяш бажың черже чыппының кирё берген, оон ханаларында, дээвиринде чиңгис болгаш сиген долдур үүнү келген турган. Чеди хар ажыл чорумда, ачам меңээ мынча дээн:

— Че, Егор, ам шору улгады берип-тир сен, ажылдаар үең келген-дир. Сен хире апарганымда улуг улустан дудак чок ажылдап турган мен.

Чеди хар чартык турумда холдарымга баштайгы суглаңнылар көстүп келген. Олла чылдың күзүнүнде хол кадыры-биле тараа кезин турган, салааларым чара шелин алдым—оон сорбузу бүгү назынымда хевээр артып калган.

Делегейниң бирги дайыны изиг-түлүк чоруп турган үеде — 1915 чылда мени шеригге келдирип келген. Шеригге чаа келгеннериң аразында ынчан «өртемниг» кижилериң бирээзи мен турдум.— Хоорай школазының дөрт классын өөренип дооскаш, ынчаарда шеригге келгеним ол.

Ажылчын, тараачын аныяктарның иштинден дөрт класс өртемниг кижилер ол үеде ховар турган. Ынчаарга, Совет эрге-чагырганың чылдарында кайы хөре бурунгаарлап, дешпөнивисти, бистиң чүртүвүстүң амты аныяктары шаандакы аныяктардан каш дакпыр артык өртем-билиглиг, бедик медерелдиг болганын онзалап демдеглээр дээш бо дугайын бижип орар мен. ССРЭниң Чепсектиг Күштериниң хүрээленинге эрткен чылгы эолчеглиг келдириишкин чогуур үеинде доозулган болгай. Совет Армияның хүрээленинге ам келген он кижи бүрүзүнүң тозу ортумак азы дооспаан ортумак өртемниг боон турар. Оларның барык кижи бүрүзү техниктиг тускай өртемниг, а чамдыктары харын-даа ийи тускай өртемни чедип алган боон турары дыка өөрүнчүт. Олар баштайгы шериг белеткелин эртип, күш-ажылга болгаш Төрээн чүрт камгалаарынга белен деп демдектиң нормаларын дужаган турары чаагай чаңчыл болган. Шеригге келир назылыг аныяк оолдарның ниити эртеми болгаш идей-политиктиг деңнели чыл келген тудум улам-на бедип турар.

Ада-чуртумнуң амгы аныяк хамаатылары, силер магалыг чаагай, аас-кежиктиг чүрттөп, ажылдап, өөренип, Совет Чепсектиг Күштерде албан эрттирип турар-дыр силер. Аңаа өөрүвейн, үүү чүвеге өөрүүр боор! Ынчалза-даа, кажан-даа утпаңар, эргим оолдар, кыстарым: бо бүгү аас-кежикти, өөрүшкүлүг чаагай амыдыралды, өндүр чаагай тайбыңны силериң кырган-ачаларыңар, аваларыңар, ачаларыңар, акыларыңар, угбаларыңар революцияның болгаш хамаатыдайынының чаңык дег одунга, дайын мурнуңуң беш чылдарының маадырлыг күш-ажыл фронтузунга, Ада-чурттуң Улуг дайынының чижеглээр чүве чок кадыг-дошкун тулчуушкуннарынга, дайын сөөлүндеги берге чылдарда чоннуң алдарлыг күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруунуң үеинде силер бүгүдеге чаалап берген. Бо бүгү аас-кежикти амгы салгалдың аныяктарынга чаалап бөөр дээш ленинчи гвардияның муңмуң маадырлары революстуг демиселге, совет улустуң 20 миллион оолдар, кыстары Ада-чурттуң Улуг дайынынга амы-тынындан чарылган болгай.

Совет улустуң бо бүгү материалдыг болгаш угаан-бодал байлаан, өзөртинмес культура эртинезин бистиң салгакчыларывыстың идегелдиг холунга, амыдыралдың улуг оруунга кирген оолдар, кыстарның бүзүрелдиг, моге-шыырак болгаш мергежилдиг холунга дамчыдып бөөрин сеткиливис ханызындан күзөөр бис. Эргим аныяк өңнүктер! Бистиң Төрээн чүртүвүстүң байлаан ам силер соксаал чокка көвүдир, хөй национал дыг ынак Ада-чуртувусту — Совет Социалистиг Республикалар Эвилелин камгалаарынга кажан кезээде белен болур ужурлуг силер.

Өндүр чаагай мораль — политиктиг бедик мөзү-шынарлыг, коммунистиг үзел-бодалдыг болгаш марксизм-ленинизмниң идеалдарынга кызыгаар чокка бердинген чаа совет кижилерни, Төрээн чүртүвүс идегелдиг патриоттарын, шынчы интернационалчыларны ленинчи партияның кайгамчык улуг ажылчорудулгазының ачызында Совет эрге-чагырганың чылдарында кижизиткен. Совет кижилериң ол бедик мөзүшынарлары Ада-чуртуң Улуг дайынының чаңык ышкаш кадыг-дошкун чылдарында ылаштыг шылгаттынган болгаш дайын сөөлүндө беш чыл планнарының үеинде онза тодаргай илергейлеттинген болгаш илергейлеттинип-даа турар.

Ада-чуртуң Улуг дайынының чылдарында ең чугула дайынчы планнары чогаадырында болгаш боттандырарынга киржип турдум. Совет солдаттарның мораль-политика талазы-биле дайындан артык күштүүн, Коммунистиг партиязынга, социалистиг Ада-чуртунга оларның кызыгаар чок бердингини, эрес-маадырлыг чоруун ук дайынчы планнарны чогаадырда болгаш боттандырарда кол чүүл кылдыр кезээде санап келген бис. Дайын үеинде совет солдаттарның болгаш офицерлериң көргүскени хой санныг маадырлыг чоруктарының бир чижээн алыылы. Сталинградка сержант Яков Павловтуң эвээш санныг шеригилери фашистерге долгандыр бүзөөлетсе-даа, бир бажыңга быжыглаңын алгаш, 56 хонукта дайынынарга удур эрес-дидим болгаш чаныссыныш чокка демисежин келген. Совет Эвилелиниң Маадыры Яков Павлов дайын төнген соонда, хөй чылдар эрткенде демги бажыңга чедип кээрге, аңаа өлүмүн каш даштыкы туристер баа чедип келген болган. Бажыңмузейниң ажылдакчызы-биле даштыкы бир дээрги мынчаар маргышкан турган:

— Бежен алды хонук че! Шын чоор бе? Гитлериң шериглериңге удур Франция безин чүгле дөртен хонук чаалашкаш, дүжүп берген болгай.

— Павловтуң бажыңының шериглери бежен алды хонукта тулчуп келгеннер — деп совет офицер бүзүрелдиг бадыткап, чугаалаан. Оон соонда демги даштыкы дээрги ам бүзүрээн:

— Эрес-дидим орус маадыр шыдаан-дыр.

Ол чугаа үеинде аңаа турган Яков Павлов бодунуң фамилиязын адаваан, ынчангаш даштыкыдан келген дээргилер ону эскербөөн-даа: чолдаксымаар болгаш сиреш совет офицер маадырга дөмейлешпес ышкаш болган. Ынчаарга, улуг Ленинниң партиязынга кызыгаар чок бердинген чорук, социалистиг Төрээн чүртүнга изиг ынакшыл Советтер чүртүнүн улуг, биче назылыг бүгү хамаатыларын маадырлар кылдыр күш киирип турарын даштыкы дээргилериң билбөөни ол-дур.

Ада-чуртуң Улуг дайынының баштайгы хүнеринде бир ужуражылга сагыжымга бо-ла кирип кээрдир. Дайынның тыылынче, Минск хоорайның чоогунче хайгыылчылар чорудар соруга тургустунуп келген. Ол бөлүктүң составынга немец дылды эки билир дөрт комсомолчу: ийи кыс, ийи оол кирген турган. Олар даштыкы дыл өөренир институтту ол чылын доозар турган. Москва чүрттүг ол аныяктардан: «Дайынның түр эжелөөн районунче баары коргунчуг эвес-тир бе?» деп айтырарымга, олар бот-боттарынче көрүшкен соонда, ажыы-биле чугааладылар: «Коргунчуг-ла харын... Ынчалзажок, Төрээн чүртүң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу негеп келгенде, баар апаар». Олар ынчаарда кончуг аныяк болгаш аажок чараш, чаптанчыг оолдар, кыстар турган. Төрээн чүртүң кыйтырыын ёзугаар олар кончуг айыылдыг болгаш берге-даа болаа, ыдыктыг керекче чалданыш чок чорутканнар.

А капитан Гастеллову, Александр Матросовту, Виктор Талалихинни, Краснодонуң өлүм чок маадырларын Зоя Космодемьянскаяны, Юрий Смирновту, Александр Покрышкинни, Иван Кожедубту — Москва болгаш Севастополь, Сталинград болгаш Курск, Ленинград болгаш Киев чаныга, Варшавага болгаш Прагага, Бухарестиге болгаш Будапештиге, Белградка болгаш Берлинге фашизмге удур кадыгдошкун тулчуушкуннарның муд-муң маадырларын бөгүн сактып көрүңер. Оларның аттары бистиң Төрээн чүртүвүстүң алдарлыг төөгүзүнге алдын үжүктер-биле кезээ мөңгеде киир бижиттинген. Бөгүнгү совет аныяктар ол алдарлыг маадырлардан үлегер алыр болгаш оларга чоргаарланыр ужурлуг.

Коммунистиг партияның үндезилекчизи, Совет күрүнениң тургузукчузу, делегей пролетариадының улуг башкызы болгаш баштынчызы В. И. Ленинниң өлүм чок өндүр-чаагай номналын, чырык хүн дег чатыын олар чүрээнге быжыыбиле кадагалап алгаш, ханныг фашизмни кам-хайыра чокка чылча шаап турганнар. Дайызынга түр эжедеткен девискээрге партияның чажыт эге организациязының секретары турган башкы Женя Боргачева фашистерге шаажыладып өлүртүр мурнуу чарыында аваазынга мынча деп бижээн: «Күжүр авай, эргим үнелит ең чугула чүүл болур Ленин башкының номнарын эки камнап, кадагалап көр». Оон аваазы Дарья Ивановна эжелекчилериң айыылдыг кыжанымышкыны турзажок, В. И. Ленинниң чогаалдарын дайзынгардан быжыы-биле камгалап, фашистерге шаажыладып өлүртүкен уруунун өскүс уруу Элеонораны Төрээн чүртүүн патриотчузу кылдыр өстүрүп, кижизидип каан. В. И. Ленинниң ол чогаалдарын ам Смоленск хоорайның музейинде ыдыктыы-биле кадагалап турар.

«Ам аваа тайбың күш-ажылдың үеэ-дир, Ада-чуртуң Улуг дайынының чылдарында ышкаш, маадырлыг чорукту аваа ажылга канчап көргүзөр боор?» дээн чугааларны чамдык аныяк кижилерден бо-ла дыннаардыр мен. А маадырлыг чорук кажан-даа, каяа-даа туруп болур. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев студентилериң Бүгүэвилел слёдунга мынча деп чугаалаан: «Эртем-техниктиг болгаш социал дешпилгениң туугун СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлери совет аныяктарга дамчыдып берип турар. Бүдүрүлгениң болгаш амыдыралдың бедик культуразы дээш, коммунистиг норма-чижектерни бистиң амыдыралывыска бадыткаары дээш демиселчилериң мурнуку олуруунга туржурунче совет оолдар, кыстарны партияның съездизи кыйгырган.

Совет аныяктарның ёзулуг маадырлыг ажыл-херектери Ангараның, Енисейниң кайгамчык улуг электростанцияларында, Тюменьниң нефтизинде, Донбасстың болгаш Карагандының хөмүрдажында, аныяк тараажылардың болгаш малчыннарның күш-ажылчы тиилелгелеринде илергейлеттинип турар.

Мен солдат кижи мен. Ада-чуртумнуң аныяк хамаатыларының кижи бүрүзү бүгү совет улустуң чүрээнге эргим үнелит айыткал болур. «Совет Эвилелиниң бараан боон тур мен!» деп сөстериң улуг чоргаарал-биле чугаалаар эргелит болган турарын чүрээмниң хаңызындан күзөөр-дир мен.

ЧЕДЕН ТОННАНЫ САЙГАРГАН

Улуг-Хем районда Ак-Туруг ыяш ажыл-агый салбырындан 6 кижилиг звено Ак-Хаяда чугай белеткеп турар. Оон удуртукчузу Анатолий Балакин бо харыысалгалыг ажылга алдыгы чыл ажылдап, арга-дужулгазы улгаткан. Звено бо кварталда 90 тонна чугай өртөдир планныг, оон 70-нин кылып сайгарган.

К. КОМБУ.

ДУВУРЕНЧИГ МЕДЭЭ

МАСТЕРСКАЯДА ДОШ

«Сут-Хөл» совхозка делгем, улуг машина-трактор мастерскаязы турган. Чылыгдаа, эптиг-даа чер. Ам оон иштинге ажылдаар арга чок апарган. Суг донаш батареяларны чара теп каапкан. Оон төгүлген суг булукталып баткаш, донуп калган. Мастерскаяга турган тракторлар дош кырында турбушаан. Оларны эки кылып, шынарлыг септеп алыры бергеден турар. Соокка донуп орар эвес, септекчи механизаторлар мастерская иштинде, дош кырында, от салып алган ажылдап турар.

Автомашиналар гаражы, уруглар сады, чунар-бажың ажылдаваанда бөөр бир ай оранчок ашкан. Чылдагааны база ындыг: батареяларга суг донаш үрелген. Совхозтуң удуртукчулары кандыг хемчег ап турары мынчага чедир биллинмес.

Ындыг байдалга ажылдап тургаш, септелгени шынарлыг чорудары берге бөлүүру чугаажок. Ынчангаш техника септелгезинче кичээнгей салып, боттуг шиитпирни дарый ап чорударын «Сут-Хөл» совхозтуң дирекциязындан, парткомдан негеп турар.

Д. ОНДАР,
Д. МОНГУШ,
М. СЕГБЕ.

Хандырылганар кандыгыл?

ЧУНАР-БАЖЫҢНЫ СЕПТЕП, ДЕРИЗЕ

— Изиг буска киргеш, бо соок өрээлге кээп дынар деп чүвениң бергезин зар.

— Оода-ла чырык безин чок. Карангы черге чунары таан-даа чөгенчиг-дир.

Бистин Аксы-Барлык салбырда чунар-бажынга кирген кижилериң сагыш-сеткилин доюлдурган бир айтырыг бо. Хеп кеттинер өрээлдин соогун чүү дээр. Чунган улус кеттинерде аңаа донуп, челбинип үнер. А электролампаны улап-даа каарга, ол дораан-на өрттенип, чарлып чаштай бөөр. Чунар-бажынга кудуктан суг сордурар мотор тургузуп, улустуң хеп кеттинер өрээлинге батерея кылдыртып, электри шугумну эде тургузарын чунар-бажын ажылчыны Х. Чыртак-оол салбыр баштаар чериндеН каш удаа дилээн. Айтырыгны шиитпирлеп чадашкан.

«Думчукка тулганда бызаа сугжу» дижир болгай бис. Эш Чыртак-оол кудук суу сордурар 50 рубль өртектиг моторну К. Дугаржаппан ачылаш, аңаа тургускан. Чунар-бажынны ол неделяда үш удаа ажылдалып турар. Суурнуң чону, школачылар аңаа чунуп, ажылчынның ак сеткилдиг ажылын болур чогуурУ-биле үнелеп келдивис.

Ындыг турбуже бо чунар-бажынны амга чедир септеп, деривейн турары элдептиг. Ынчангаш «Барлык» совхозтуң дирекциязы аксы-барлыкчыларның бо чөптүг негелдезин хандырарының хемчээн алыр херек.

А. КҮДЕРЕК,
персоналдыг пенсионер.

Культура амыдыралындан

ТЕАТРЛАРНЫҢ ЧАА ШИИЛЕРИ

Якутияның Ойунский аттыг театры сезон эгелээнинден бөөр беш дугаар чаа шиини көргүскен. Республика найысылалының чурттакчылары ол черниң аныяк чогаалчызы Валентина Гаврильеваның «Хенертен ужуражылга» деп шиизин көрген. Оон маадырлары— ССРЭ-ниң шынчы, сырый найырал-биле холбашкан янзы-бүрү улустарының төлөөлекчилери.

Якутияның бо хоочун театрында якут чогаалчы Софрон Даниловтуң амгы көдээ интеллигенция дугайында «Чүрек соп тур» деп сураглыг романынга үндезилээн шиини, татар чогаалчы Шариф Хусаиновтуң амгы көдээ амыдырал дугайында «Авазының ак платьезин» болгаш өске-даа шиилерни көргүзүп турар.

Якутскиде ажылдап турар орус шии болгаш якут хөгжүм театрлары амгы үениң тематиказынга бижээн чогаалдарны чонга база удаа-дараа бараалгадып турар.

Д. БУБЯКИН,
(СЭТА-ның корр.).
ЯКУТСК.

• • •

КАМЧАТКАНЫҢ ЧОГААЛЧЫЛАРЫ

Камчаткада областың чогаалчылар организациязы тургустунган. Ында кирип турар кижилериң чогаадыкчы ажылында бир ниити чүүл бар: олар чогаалчылар апаргаш-даа, боттарының кол профессияларындан чарылбаан болгаш чогаалдарының маадырларыбиле кады ажылдавышаан турар.

Балыкчы Николай Рыжиктин критиктерден бедик үнелди алган «Манук» деп тоожузу-биле номчукчулар каш чыл мурнунда танышкан. Москваға литература институдун дооскаш, автор Камчаткада чаныс келген болгаш Бекеров аттыг колхозтуң балыкчы сейнеринде катап ажылдай берген. Оон «Чырыткылыг тудуушкун» деп ийиги ному амыдыралды эки билири-биле, кижилериң аажы-чаныс шын чураны-биле номчукчуларны хаара тудуп турар.

Чогаалчы Владимир Варно балык байлактарын камгалаар инспекторунуң хүлээлгезин күүсетпишаан, «Океанга таныылдаашкын» деп номун бижээн. Порт ажылдакчыларының дугайында «Изиг чер» деп тоожунуң автору Василий Зотов балыкчылар дугайын бижиир дээш, эжиндирбишаан, балык болбаазырадыр баазада ажылдай берген.

Чартык ортулукта биче-бүүрай улустарының боттарының чогаалчылары база өзүп үнген. Кораж Владимир Коянтонуң база ительмен Георгий Поротовтуң аттары калбаа-биле билдингир. Владимир Коянто ам Совет эрге-чагырганың чылдарында Тундрага болган чаартылгалар дугайында номун парладырынга белеткеп турар.

М. ЖИЛИН,
(СЭТА-ның корр.).
ПЕТРОПАВЛОВСК-КАМЧАТСКИЙ.

• • •

ВЛАДИВОСТОКТУҢ МУЗЕЙЛЕРИ

Чурт-шинчилеиниң В. К. Арсеньев аттыг музейинде чаа делгелге ажыттынган. Ында Ыраккы Чөөн чукке хамаатыдайынының маадырларының, Приморьениң экономика болгаш культура хөгжүлдезиниң дугайын көргүскен төөгү-революция талазы-биле ужур-дузалыг хөй-хөй материалдар бар.

Владивостокта ам он музейлер, оларның аразында билдингир орус болгаш совет чурукчуларның, Барыын Европа чурттарының мастерлериниң ажылдары кирген чурук галлереязы бар.

Балык-байлаңның, геологияның болгаш зоологияның музейлери база чонга сурагжаан.

М. РЫБАКОВ,
(СЭТА-ның корр.).
ВЛАДИВОСТОК.

Эрткен дыштаныр хүннерде болуп эрткен республиканың «Урожай» эки тура спорт шиитилелиниң команда болгаш хуу-да бирги черге дээш хостуг хүреш маргылдаазынга сес команда, үс ажыг мөге киришкен.

Аңаа деңзи аайы-биле чемпион аттыбо чурукта мөгелер алган (солагай талаан оң талазынче): Каадыр-оол Бильдей, Игорь Быштак-оол, Юрий Монгуш, Сергей Седенбал, Леонид Камаа, Сергей Даңзы-Белек, Найдан-оол Доспан.

Д. ОНДАРНЫҢ фотозу.

Ийи Майяның маргылдаазы

Шыдыраа талазы-биле ССРЭ-ниң кубогун Таллиниң төлөөлекчизи Майя Раннику чедип алган. Оон-биле деңсанныг болган Тбилиси чурттуг Майя Чибурданидзе оларның аразында болган дөрт салыгның түннелинде М. Раннику тиилээн.

Сураглыг шыдыраачы Раннику-биле ойнаан шыдыраачы—он үш харлыг алды класты өөреникчиин Майя Чибурданидзе-дир. Ол сес харлыындан эгелеп шыдыраа ойнаарынга өөренгеш, ам ат-сураглыг апарган. Делегей маргыдааларынга чеднишкиниг ойнааш, ССРЭ-ниң хөрөөженнер чемпионадынга кубок дээш маргылдаага киришкеш түннелинде мастер атка четкен.

— Бичии Майя ёзулуг мастер болган — деп, бүгү-эвилел категориялыг, маргылдааның кол судьязы В. Сколова чугаалап турар. Ол халдаңдаа, камгаланып-даа билир. Оон бир херечиин—Минскиниң сураглыг шыдыраачызы, делегей мастери Кира Зворыкинаны сөөлгү маргылдаага 3,5:0,5 санга утканы болур.

(СЭТА).

Телевидение

ФЕВРАЛЬ 14-ТЕ

МОСКВАДАН

13.30—Дамчыдылгалар программазы. 13.35 — Өңнүг телекөргүзүг. Уругларга. **«Шевер холдар».** 14.05— Медээлер. 14.15— **«Кинопанорама».** 15.50—16.00—Чапсар. 16.00— **«Миллионнарның ленинчи университеди». «Социалистиг өнчүге камныг чорукту кижизидери».** Москваның М. В. Фрунзе аттыг пос-таавы фабриказының дуржулгазы. 16.30—Өңнүг телекөргүзүг. **«Бистиң кожаларывыс».** 17.20—Өңнүг телекөргүзүг. Хоккейге ССРЭ-ниң чемпионады. **«Спартак»— «Крылья Советов».** 3-кү оюн. 18.00—**«Ye».** Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Уругларга. **«Лариска дилги шыгжамырларны канчаар дилеп турганыл?»** 18.50 — **«Нинтилел амыдыралының экраны».** Дамчыдылга. 19.20—**«Акыдунма Чехословакияның байырлалында».** Быска фильм. 19.30—Телемедээлер. 19.45 — Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.50—Өңнүг телекөргүзүг. **«Бальзактың улуг ынакшылы»** деп хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 6-гы сериязы—**«Сыныындак кырлакчылары».**

КЫЗЫЛДАН

20.50 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

21.00— **«Хыл».** Документалдыг телефильм. 21.30— **«Публицист»** студия көргүзүп тур. **«Хууда харыысалгалыг».** 23.00—23.30—**«Ye».** Информастыг программа.

Солун лекция

СЭКП Тыва обкомунуң лектору Иван Петрович Соболев делегей байдалының дугайында лекцияны Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң төвүнге кылган. Лекцияга совхозтуң ажылдакчыларындан аңгыда, Көк-Чыраа суурда көдээ Советтиң, культура, чыдыышкын, эмнелге, уруглар албан организация черлериниң ажылдакчылары болгаш суурнуң чурттакчылары база олурушкан. Солун лекцияны номчуп бергени дээш аңаа олурушканнар өөрүп четтиргенин илергейлээнер.

О. ТАВАА.

ШКОЛАГА ДУЗА

Чөөн-Хемчик районда «Сут-Хөл» совхозтуң Кызыл-Тайга салбырының чурттакчылары хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип турар. Оон бир чижээнге мындыг фактыны ап болур. Суурнуң чурттакчы чонунуң өреге бүрүзү 2 кубометр ыяшты Кызыл-Тайга сес чыл школазынга белеткеп бөөр деп хүлээнген.

Эрткен дыштаныр хүнде суурнуң чону 100 кубометр ыяшты тайгага каккаш, школа чанында эккеп дүжүрүп бергөн. Шефчилерден Сүүр-оол Монгуш, Даш-оол Ондар, Сувандүү Монгуш, Шыдыраа Дүлүш олар эки ажылдааннар.

Д. МОНГУШ.

ТУСКАЙ БРИГАДА

Тес-Хем районнуң девискээринде, ыладгыя Биче-Хөлчүк, Сайгын, Сарыг-Тал ынчаар аалдарының малын бөрү өлүп хорадып турар апарган. Ынчангаш Тес-Хем райкүүскому бөрүге удур демисел чорудар тускай бригаданы тургускан. Үк бригаданы чер-чуртту эки билир хоочун ачы, пенсионер Василий Чалчыкович Сарбаа удуртуп турар.

Бөрүге удур демисел чорудар бригаданың кежигүннеринге дуржулгалыг ачылар киргилээн. Олар бир дыштаныр хүнде баштайгы коллективтиг аңаашкындан олчалыг ээп келгеннер: үш бөрү уэуткаттынган.

Ч. ЧОРБАА,
бригаданың кежигүнү.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Бызыл, Шетинкин-Бравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-51, көдээ ажылагый киллизинин 21-47, үлетүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 15953. ЧАГЫГ № 37.

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелөлиниң типографиязы, (Бызыл Шетинкин-Бравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00074.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Адыр, мана!»** (1-6 үндүрүлгелер) 10.00, **«Сангам»** (2 сериязы кады) 11.30, 14.30, 17.30, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Черлик чүрек»** 15.00, 16.40, 18.35, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Эң-не куштуг»** 9.00, 10.40, 14.55, 16.40, **«Ханныг даш»** 12.20, 18.20, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Аныяк гвардия»** (2 сериязы кады) 11.00, 15.00, **«Гитаралыг адаттынык чы»** 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИКА» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: **«Далайга дамды»** 16.30, **«Комиссар Берлахтың сөөлгү истелге хөрээ»** 18.00, 20.00 шактарда.

Редактор В. С. ШАРАВИН.